

บทที่ 4

ความรู้พื้นบ้านด้านนิเวศทางทะเล

4.1 ความรู้พื้นบ้าน

ความรู้พื้นบ้าน เป็นความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ ระบบคุณค่า ค่านิยม วิธีดำเนินชีวิต และความคิดเกี่ยวกับโลก ที่นำสังคมให้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การล่าสัตว์ การประมง และการจับสัตว์น้ำ รวมถึงการตั้งชื่อและการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ อาทิ ชาวประมงหรือชนพื้นเมืองที่มีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลจากการดำรงชีวิตตามธรรมชาติเป็นเวลาหลายชั่วอายุคนของพวกเขา ความรู้ถ่ายทอดกัน ไม่เฉพาะด้วยเพียงวาจา หากแต่ด้วยการกระทำที่ยึดมั่นปฏิบัติสืบต่อกันมา

ชาวมอแกน กลุ่มชนเร่ร่อนที่ใช้ชีวิตเดินทางในท้องทะเล เคลื่อนย้ายไปตามเกาะต่างๆ เพื่อการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรทางธรรมชาติ สำหรับการดำรงชีพ ทำมาหากิน ตั้งแต่ครั้งอดีตหลายร้อยปีที่ผ่านมา สะสมเรื่องราวจากการดำรงชีวิตผ่านกาลเวลาหลายชั่วอายุคน

ชาวมอแกนมีความรู้ความชำนาญในการต่อเรือ และมีความเชี่ยวชาญในการเดินทางในท้องทะเล ซึ่งเป็นผลจากกระบวนการเรียนรู้ และความเข้าใจในธรรมชาติรอบๆตัว เพื่อการดำรงชีพภายใต้สิ่งแวดล้อมของหมู่เกาะในท้องทะเลแห่งนี้ นอกจากความรู้ในเรื่องเหล่านี้แล้ว ความรู้ที่ถือว่าเป็นความรู้หลัก และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีพ คือ ความรู้พื้นบ้านด้านนิเวศทางทะเล

4.2 การดำรงชีพหากินทางทะเลของมอแกน

การถ่ายทอดความรู้ที่สั่งสมและใช้ประโยชน์กันมาจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง จากกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติและท้องทะเล มอแกนได้เรียนรู้จักธรรมชาติ ทั้งเรื่องของทะเล ผืนป่า พืชพันธุ์ อาหาร สัตว์หรือปลาต่างๆ พวกเด็กๆต่างได้เห็นพ่อแม่ออกหาอาหาร จึงเกิดกระบวนการเรียนรู้เรื่องการหาอาหารจากการที่ติดตามพ่อแม่ของพวกเขาออกไปหาอาหารทุกวัน ซึ่งความรู้ของคนี่หากินกับทะเลนั้น เป็นความรู้พื้นบ้านที่มาจากพื้นที่หรือที่มาจากที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่ นั่นคือ มาจากครอบครัว ชุมชน และธรรมชาติรอบตัวพวกเขาเหล่านั้นเอง ชาวมอแกนยังคงใช้ชีวิตหากินอยู่กับ

ความคุ้นเคยและผูกพันกับทะเลที่สืบทอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปีทำให้ชาวมอแกนปรับตัวเข้ากับระบบนิเวศทางทะเล สังสมความรู้พื้นบ้าน สร้างระบบคิดและระบบคุณค่าที่สอดคล้องกับธรรมชาติและส่งผลให้สังคมมอแกนอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างดีเสมอมา จนเกิดเป็นความเข้าใจร่วมกันถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น

ความหลากหลายด้านระบบนิเวศทางทะเล ในพื้นที่ของหมู่เกาะสุรินทร์

หมู่เกาะสุรินทร์นับเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่หลากหลาย และอุดมสมบูรณ์ด้วยแนวปะการังนานาชนิด เหมาะสำหรับการดำรงชีวิตของพันธุ์ปลา และสัตว์ทะเลที่หลากหลายในพื้นที่บริเวณของหมู่เกาะสุรินทร์ ชาวมอแกน ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม พักอาศัยและทำมาหากินใช้ประโยชน์ในพื้นที่แห่งนี้มาเป็นเวลานาน พวกเขามีความคุ้นเคยกับพื้นที่ทางทะเลแห่งนี้เป็นอย่างดี งานศึกษาของ Akimichi อ้างใน Daisuke takekawa (2000) กล่าวถึง การใช้ประโยชน์พื้นที่ทางทะเลของชนพื้นเมือง ว่ามีการแบ่งลักษณะและสภาพหัวแหลม แนวปะการัง ความลึก ลักษณะของคลื่น ฯลฯ ซึ่งแต่ละรายละเอียดเหล่านี้ ล้วนมีชื่อเรียกเป็นภาษาพื้นเมือง เหมือนกับชาวมอแกนที่มีแบ่งการจำแนกลักษณะของระบบนิเวศทางทะเลในพื้นที่ใช้ประโยชน์ของบริเวณพื้นที่เกาะ ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่พวกเขาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ

4.3 อภิธานศัพท์ระบบนิเวศทางทะเลของมอแกน

ลักษณะคำเรียกของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์

ปอลาว เป็นคำเรียกในภาษามอแกนที่แปลว่า เกาะ

ก้อตาน เป็นคำเรียกพื้นที่ในส่วนแนวเขตป่า ภูเขาขึ้นไปเรื่อยๆ หรือมอแกนมีลักษณะการใช้ในการเรียก เพื่อสื่อสารความเข้าใจต่อกัน คำว่า “ก้อตาน” เป็นการแสดงฝั่ง ทิศทาง หรือแนวของด้านข้างที่หรือฝั่งที่หันเข้าทางฝั่งแผ่นดิน หรือปากก็ได้

ตะเอา เป็นคำเรียกพื้นที่ในส่วนของทะเลด้านนอก ไกลออกไปเรื่อยๆ หรือมอแกนมักมีลักษณะการใช้ในการเรียกซึ่งเป็นการเพื่อสื่อสารเข้าใจต่อกัน คำว่า “ตะเอา” เป็นการแสดงฝั่ง ทิศทาง หรือแนวของด้านข้างที่หันออกทางฝั่งของทะเล หรือทะเลนอกก็ได้ โดยอาจมีการใช้คำขยายความไกลออกไปในทะเลด้านนอก คือ “โคล่ง” ที่หมายถึงทะเลลึก หรือ “ตะเอา โคล่ง”

โดยมีความหมายในทิศทางตรงกันข้ามของ คำว่า “ก้อตาน” เป็นคำเรียกที่นิยมใช้ในการค้าหอยคำปลิงของชาวมอแกน เพื่อแสดงทิศทางและพื้นที่ได้นำที่มอแกนจะดำน้ำลงเสาะหาหอยหรือปลิงทะเล

ออแกน เป็นคำเรียกในภาษามอแกนที่แปลว่า ทะเล

บ่ายะ เป็นคำเรียกในภาษามอแกนที่แปลว่า ก้อนหินขนาดใหญ่ โดยจะเป็นลักษณะของพื้นที่ที่มีก้อนหินขนาดใหญ่มากก้อนเดียว อาทิ บ่ายะ อ่า๊ะ แก่ดำ(เป็นการเรียกก้อนหินสีดำขนาดใหญ่สูงมากกว่า 4-5 เมตรขึ้นไป ที่ตั้งอยู่ในบริเวณอ่าวแม่ยาย เป็นก้อนหินขนาดใหญ่ที่มอแกนใช้เป็นสถานที่สำหรับการประกอบพิธีประจำปี เพื่อการฉลองเสาะบรรพบุรุษในอดีต คำว่า “๊ะ” แปลว่า ใหญ่ “แก่ดำ” แปลว่า สีดำ) หรือ บ่ายะ อุ๊ววน (หินกองหน้าเกาะสุรินทร์) ซึ่งจะเป็นพื้นที่กองหินได้นำซึ่งมีก้อนหินขนาดใหญ่หลายก้อนโผล่พ้นน้ำขึ้นมา

บ่าตอย เป็นคำเรียกในภาษามอแกนที่แปลว่า ก้อนหิน โดยเป็นคำที่ใช้เรียกตั้งแต่ก้อนหินขนาดเล็กที่อยู่ในกำมือได้ ไปจนถึงก้อนหินขนาดใหญ่ แต่จะมีขนาดเล็กกว่า “บ่ายะ” ยกตัวอย่างขนาดของก้อนหิน อาจมีตั้งแต่ก้อนเล็กตามชายหาด ไปจนถึงก้อนที่มีขนาดใหญ่ตามแนวโขดหินริมฝั่งทะเล เป็นต้น

โปโต้ โอดัด / โอดัด เป็นคำเรียกลักษณะทางภูมิศาสตร์ของบริเวณหัวแหลมที่ยื่นออกมาในทะเล ตามพื้นที่เกาะต่างๆ มอแกนรู้ว่าในพื้นที่บริเวณนี้เป็นแหล่งของทรัพยากรทางทะเลบางชนิดที่ผูกพันกับวิถีการดำรงชีพทำมาหากินของชาวมอแกนมาแต่ครั้งอดีต

ปาน คำเรียกพื้นที่ที่มีก้อนหินบริเวณพื้นที่ริมชายฝั่ง ที่มีลักษณะเป็นแนวหินที่เรียบ ซึ่งอาจเป็นแนวหินหรือก้อนหินที่มีขนาดใหญ่ก็ได้ ยกตัวอย่าง ตามพื้นที่ของแนวหน้าผา

แบน ลักษณะของการเรียกพื้นที่ที่มีก้อนหินของบริเวณพื้นที่ริมชายฝั่งของโขดหิน ที่มีลักษณะเป็นแนวหินที่แบน ซึ่งอาจเป็นแนวหินหรือก้อนหินที่มีขนาดใหญ่ก็ได้ ยกตัวอย่าง บริเวณหัวแหลมอ่าวอุทยานฯ ที่มอแกนเรียกว่า “โอดัด แบน” เนื่องจากลักษณะของพื้นที่บริเวณหัวแหลมเป็นก้อนหินที่มีลักษณะที่แบนเรียบ

เบลี ลักษณะการเรียก บริเวณแนวพื้นที่ซึ่งอยู่ถัดจากแนวฝั่งออกมา ด้วยขนาดของพื้นที่ค่อนข้างแคบ ประกอบด้วยด้านของโขดหิน ริมชายฝั่ง ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเกาะต่างๆ รวมทั้งยังมีชอก โทรง ตลอดจนแนวหินเขอะ โดยจะเป็นพื้นที่ที่มักจะตั้งอยู่ติดกับ “โปโต้ โอดัด”(หัวแหลม) หรือ “ปานาด” (หาด) “หยักัน”ก็ได้ เป็นพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ของหอยประเภทต่างๆ ที่มอแกนใช้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน

ปานาด เป็นคำเรียกในภาษามอแกนที่แปลว่า หาดทราย ของอ่าวในบริเวณเกาะ

พวง ลักษณะการเรียก บริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นช่องรูในโพรงหินเข้าไป หรือในพื้นที่บางแห่งก็เป็นลักษณะของช่องหินที่สามารถทะลุผ่านออกไปได้ โพรงอาจเล็กหรือใหญ่ก็ได้

ชอก ลักษณะของบริเวณพื้นที่ริมชายฝั่ง โขดหิน ที่มีลักษณะเป็นบริเวณที่เป็นหลืบเป็นช่องเว้าเล็กของแนวชายฝั่ง หรือแนวพื้นที่ของ “โอเค็ด” (หัวแหลม) ก็ได้

บู่ฮูน ลักษณะของบริเวณพื้นที่ชายหาดขนาดเล็ก ที่อาจเกิดขึ้นในบริเวณที่เป็นชายหาดอยู่แล้ว อาจแสดงให้เห็นในลักษณะพื้นที่ชายหาดขนาดเล็กที่โค้งเว้า เป็นรูปร่างคล้ายตัวอักษรเอสในภาษาอังกฤษ ในพื้นที่ชายหาดขนาดใหญ่อีกทีหนึ่ง ในพื้นที่ของเกาะสุรินทร์มีการใช้ชื่อเรียกนี้ในสถานที่เดียว คือ พื้นที่บริเวณช่องขาดอุทยานฯ บนเกาะสุรินทร์ได้

หยี่กัน คือ ลักษณะของพื้นที่บริเวณแนวชายฝั่งที่อยู่ถัดจากแนวของ “เบลี” ออกมา เป็นลักษณะพื้นที่ที่มีแนวหิน แต่จะมีจำนวนของหิน ชอก โพรงหินที่น้อยกว่าแนว “เบลี” มาก พื้นที่นี้เป็นที่อาศัยของหอยมุก โข่ง ที่มีความสำคัญในวิถีชีวิตของมอแกนในอดีตเมื่อต้องเก็บหาเปลือกหอยชนิดนี้ เพื่อนำไปขายแลกเปลี่ยนกับสินค้าของพ่อค้าบนฝั่ง

การัง คือ บริเวณที่เป็นแนวปะการัง ซึ่งส่วนมากจะเป็นพื้นที่ที่อยู่ถัดจากแนวของ “หยี่กัน” ออกมาอีก ซึ่งมอแกนก็ถือว่าแนวปะการังนี้ ก็เป็นตัวบ่งชี้ถึงชนิดของสัตว์ทะเลที่จะเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ด้วย

กะไน คือ แนวพื้นทรายใต้ทะเล ซึ่งมอแกนก็ถือว่าแนวพื้นทรายนี้ เป็นตัวบ่งชี้ถึงชนิดของสัตว์ทะเลที่จะเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ด้วย

หญ่ากัน เป็นคำเรียกในภาษามอแกนที่แปลว่า ป่าโกงกาง ซึ่งพื้นที่ป่าโกงกางนั้น จะอยู่ในบริเวณริมฝั่งชายหาดเสมอ

หญ่าตัน เป็นคำเรียกในภาษามอแกนที่แปลว่า ฝั่ง แผ่นดินใหญ่ เมือง

คำเรียกตามลักษณะของคลื่นในทะเล

หน้ามัด เป็นคำเรียกคลื่น ในภาษามอแกน ซึ่งในภาษามอแกนนั้นก็จะมีคำที่เรียกชื่อคลื่นแตกต่างกันออกไป โดยยึดเอาตามลักษณะของตัวคลื่นเป็นหลัก

หน้ามัด ยู้ด คือ คลื่นเค็ง เป็นลักษณะของลูกคลื่นที่โค้งโยนไปโยนมา ใช้เวลาอยู่ในน้ำ

หน้ามัด หนี่มุ่น คือ ลักษณะของคลื่นที่มีลูกคลื่น โคลงไป โคลงมา เป็นคำเรียกที่ใช้เวลานั่งอยู่บนเรือ

หน้ามัด กะปุน คือ ลักษณะของคลื่นที่มีลูกคลื่นซัดเข้ากระทบ โขดหินน้ำกระจาย เป็นฟองขาว ใช้เรียกเวลามอแกนดำน้ำหาหอยในพื้นที่ใกล้แนวฝั่ง โขดหิน

คำเรียกตามลักษณะของสภาพของน้ำทะเล

เวน เป็นคำเรียกในภาษามอแกนที่แปลว่า น้ำจืด แต่นำมาใช้ในการบอกแยกแยะถึงลักษณะของน้ำทะเลในช่วงเวลานั้นๆ ได้

เวน หย่าก้วย คือ น้ำทะเลเป็นตะกอน เกิดจากการที่น้ำไม่ไหล (จะเกิดในช่วงฤดูมรสุม)

เวน จะตัด คือ น้ำทะเลขุ่นข้น เป็นเม็ด จะเป็นในช่วงของผิวน้ำ (จะเกิดในช่วงฤดูมรสุม) สำหรับมอแกนที่ออกไปตกปลา จะชอบน้ำทะเลที่เป็นลักษณะนี้มาก เนื่องจากปลาจะมองไม่เห็นสายเบ็ด ทำให้เข้ากินเบ็ดบ่อยขึ้น มอแกนสามารถตกปลาได้เยอะในกรณีน้ำทะเลมีลักษณะแบบนี้ แต่หากไปค้าหอยค้าปลิง จะไม่ชอบน้ำทะเลในลักษณะนี้ เนื่องจากมอแกนไม่สามารถมองเห็นลงไปถึงบริเวณพื้นหรือตามโขดหินได้ แต่น้ำลักษณะนี้เป็นเฉพาะในส่วนของผิวน้ำ เมื่อมอแกนต้องดำน้ำลงไปเพื่อสอดสายตาค้นหาเป้าหมายนั้น ไม่นานพวกเขาจะเหนื่อยมาก เพราะต้องดำน้ำลงไปให้ลึกพ้นช่วงของน้ำขุ่นไป เพื่อให้สามารถมองผ่านลงไปถึงบริเวณพื้นที่ข้างล่าง

เวน จะตัด ตู่ตัก คือ น้ำขุ่น สีดำ จะเกิดในช่วงที่มีฝนตกหนักๆ เยอะ

เวน จะตัด เวน จ่อฉ่อย คือ น้ำทะเลขุ่นสีขาว เหมือนนํ้านม (เกิดในช่วงเวลาน้ำไม่เดิน น้ำตาย เกิดช่วงน้ำนิ่ง ไม่ไหล ซึ่งถ้าน้ำไหลก็จะกลับมาใสเหมือนเดิม) หากมอแกนไปค้าหอยค้าปลิง จะไม่ชอบน้ำทะเลในลักษณะนี้ เนื่องจากมอแกนไม่สามารถมองเห็นลงไปถึงบริเวณพื้นหรือตามโขดหินได้ โดยเฉพาะน้ำในลักษณะนี้จะเป็นเกิดทั่วบริเวณนั้นๆ เมื่อมอแกนต้องดำน้ำลงไปเพื่อสอดสายตาค้นหาเป้าหมายนั้น ซึ่งน้ำลักษณะนี้จะมีทัศนวิสัยของการมองเห็นที่ต่ำมาก มอแกนจะทำการเปลี่ยนพื้นที่ในการดำน้ำทันที

เวน เหม่ลาก ก่าชาด คือ น้ำสีออกแดงมาก (จะเกิดในช่วงของลมว่าวลง คือ ราวเดือนพฤศจิกายน ถึงธันวาคม ในช่วงของฤดูแล้ง)

เวน ตะขนาด คือ น้ำมีลักษณะเป็นพรายน้ำ (มอแกนใช้ในลักษณะของศัพท์เกี่ยวกับการออกไปตกปลา ซึ่งน้ำลักษณะแบบนี้ จะทำให้ปลาเห็นสายเบ็ด จึงไม่เข้ากินเบ็ด มอแกนไม่ชอบน้ำแบบนี้เวลาไปลอยเรือตกปลา)

คำเรียกตามลักษณะของปรากฏการณ์ของน้ำขึ้นน้ำลง

เวน ตามะ คือ น้ำกำลังจะเกิด (แสดงว่า ไกล 15 คำ)

เวน หม่าไต คือ น้ำกำลังจะตาย (แสดงว่า ไกล 8 คำ)

เวน หย่าฉ่อย คือ น้ำเริ่มจะลง

เวน หล่ากูน คือ น้ำลง

คำเรียกตามลักษณะของระดับความลึกของน้ำทะเล

หญาลึก เป็นคำเรียกที่แสดงให้เห็นถึงระดับความลึกของน้ำทะเลในบริเวณที่มีความลึกมาก จนไม่สามารถดำลงไปถึงพื้นทะเลได้ รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่ไม่มีแนวปะการัง มอแกนบางคนกล่าวว่า พื้นที่เหล่านี้เป็นสถานที่มอแกนค่อนข้างจะกลัวสำหรับการดำน้ำในบริเวณเหล่านี้ สอดคล้องกับในความเป็นจริงที่ชาวมอแกนไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในบริเวณนี้เท่าใดนัก เพราะเมื่อเป็นพื้นที่น้ำลึก ไม่มีแนวปะการัง ดังนั้นสัตว์ทะเลที่มอแกนจับมาบริโภคเป็นอาหาร ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ลักษณะแบบนี้ นอกจากในบริเวณหัวแหลมอ่าวผักกาด และร่องน้ำใหญ่ระหว่างเกาะสุรินทร์ใต้ และเกาะตอร์นิลา ซึ่งเป็นบริเวณที่มอแกนใช้ประโยชน์สำหรับการตกปลาน้ำลึกด้วยเบ็ดมือเท่านั้น

ยกตัวอย่าง พื้นที่บริเวณจุดที่เป็นที่ตั้งของท่าเทียบท่าเรือ หรือทุ่นผูกเรือที่จะต้องตั้งอยู่ในบริเวณที่มีระดับน้ำที่ค่อนข้างลึก

หญาลำ ลักษณะการเรียกที่แสดงให้เห็นถึงระดับความลึกของน้ำทะเลในบริเวณนี้ ที่มีระดับความลึกมากเท่ากับ “หญาลึก” มอแกนถือว่า การดำน้ำในบริเวณนี้ไม่น่ากลัวเท่าใน “หญาลึก” ที่พวกเขากลัวกัน รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ของแนวปะการังอีกด้วย

จากการจัดจำแนกแยกแยะและการให้คำจำกัดความภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติของมอแกน ตามลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของตัวเกาะและสิ่งแวดล้อม โดยรอบ มอแกนมีการใช้คำจำกัดความที่มีรายละเอียดในบางบริเวณ โดยเฉพาะบริเวณที่ใช้ประโยชน์ในแง่ของการทำมาหากินแบบเก็บของทะเล อาทิ หอยชนิดต่างๆ เป็นต้น ในพื้นที่เหล่านี้ มอแกนจะมีการให้รายละเอียดที่บ่งเฉพาะแต่ละพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจ และแสดงให้สมาชิกในกลุ่มรับรู้ถึงความเหมือนหรือแตกต่างในพื้นที่ใช้ประโยชน์เหล่านี้ โดยเฉพาะคำศัพท์ที่ใช้เรียกพื้นที่การดำหอย ดำปลิงในอดีตที่ผ่านมา ยกตัวอย่างเช่น พื้นที่ *หัยกัน เบลี ไอเค็ด* เป็นพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ของหอยประเภทต่างๆ ที่มอแกนใช้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน รวมถึงเป็นพื้นที่อาศัยของหอยมุกโข่งที่มีความสำคัญในวิถีชีวิตของมอแกนในอดีต เมื่อต้องเก็บหาเปลือกหอยชนิดนี้ เพื่อนำไปขายแลกเปลี่ยนกับสินค้าของพ่อค้าบนฝั่ง รวมทั้งการใช้คำเรียกอื่นตามลักษณะของคลื่นในทะเล สภาพของน้ำทะเล ปากฎการณ์ของน้ำขึ้นน้ำลง ระดับความลึกของพื้นที่ และลักษณะของชื่อที่ตั้งจากชื่อคน สัตว์ หรือพันธุ์พืช

การจำแนกลักษณะตามชื่อในภาษามอแกนที่ใช้เรียกพื้นที่การใช้ประโยชน์ จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตการดำรงชีพ โดยเฉพาะการหาเก็บของทะเล อาทิ หอย ปลิงทะเล ซึ่งเป็นรูปแบบของการทำมาหากินหลักของชาวมอแกนตั้งแต่ในอดีต การสร้างความเข้าใจร่วมกันในกลุ่มผ่านทางลักษณะของคำเรียกชื่อเฉพาะในพื้นที่รอบเกาะนั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงการให้

ความสำคัญต่อระบบการเรียนรู้และจำแนกการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทำมาหากิน จากการใช้ทรัพยากรจากท้องทะเล โดยเฉพาะในด้านของสัตว์ทะเลที่มีความสำคัญในการใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องในแง่ของการเก็บเพื่อการยังชีพต่อวิถีชีวิตของชาวมอแกน

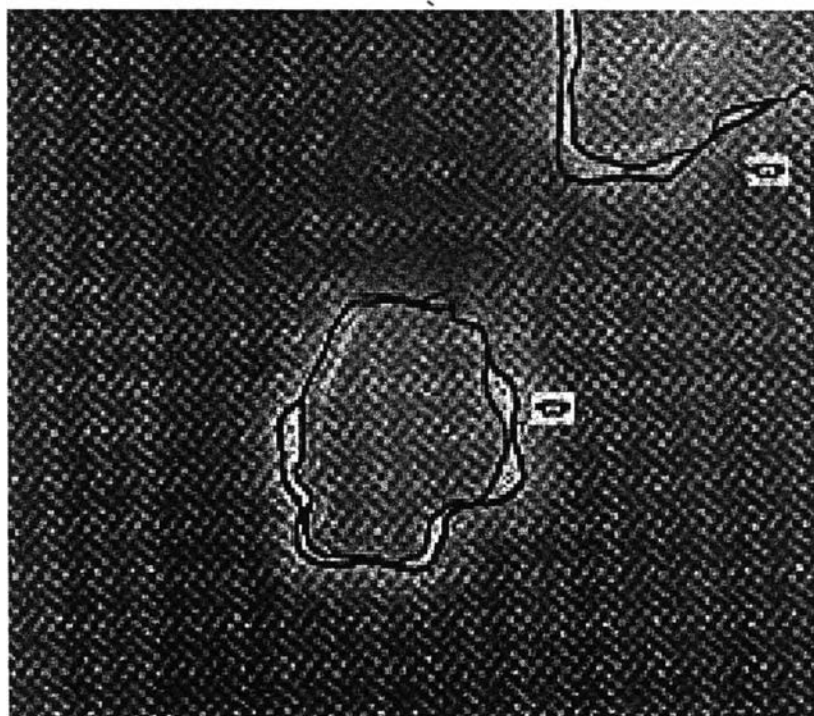

4.4 รายชื่อคำเรียกชื่อสถานที่ในภาษามอแกน ในบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์

คำเรียกตามลักษณะของพื้นที่ซึ่งตั้งจากชื่อคน สัตว์ หรือพันธุ์พืช

ชาวมอแกนมีการใช้ชื่อเรียกของพื้นที่ในบริเวณเกาะ ชายฝั่ง หาดทราย ฯลฯ โดยมักจะนำชื่อที่พวกเขาคุ้นเคย หรือมีการใช้ประโยชน์เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในบริเวณนั้นๆ มอแกนนิยมนำมาเรียกใช้เพื่อความเข้าใจร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นชื่อคนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น สัตว์ประจำถิ่น หรือพันธุ์พืชพื้นบ้านที่มอแกนใช้ประโยชน์ จนกลายมาเป็นชื่อเรียกของสถานที่แห่งนั้นในที่สุด เพื่อประโยชน์ในการสร้างระบบแผนที่ของการจดจำ(Cognitive Maps) โดยแบ่งการจำแนกลักษณะของพื้นที่ออกจากกัน ในการรับรู้ของกลุ่มชาวมอแกน นำเสนอผ่านพื้นที่การใช้ประโยชน์ของหมู่เกาะสุรินทร์

เกาะตอรินลา (ปอลาวจาเกาะ ฉ่าย)

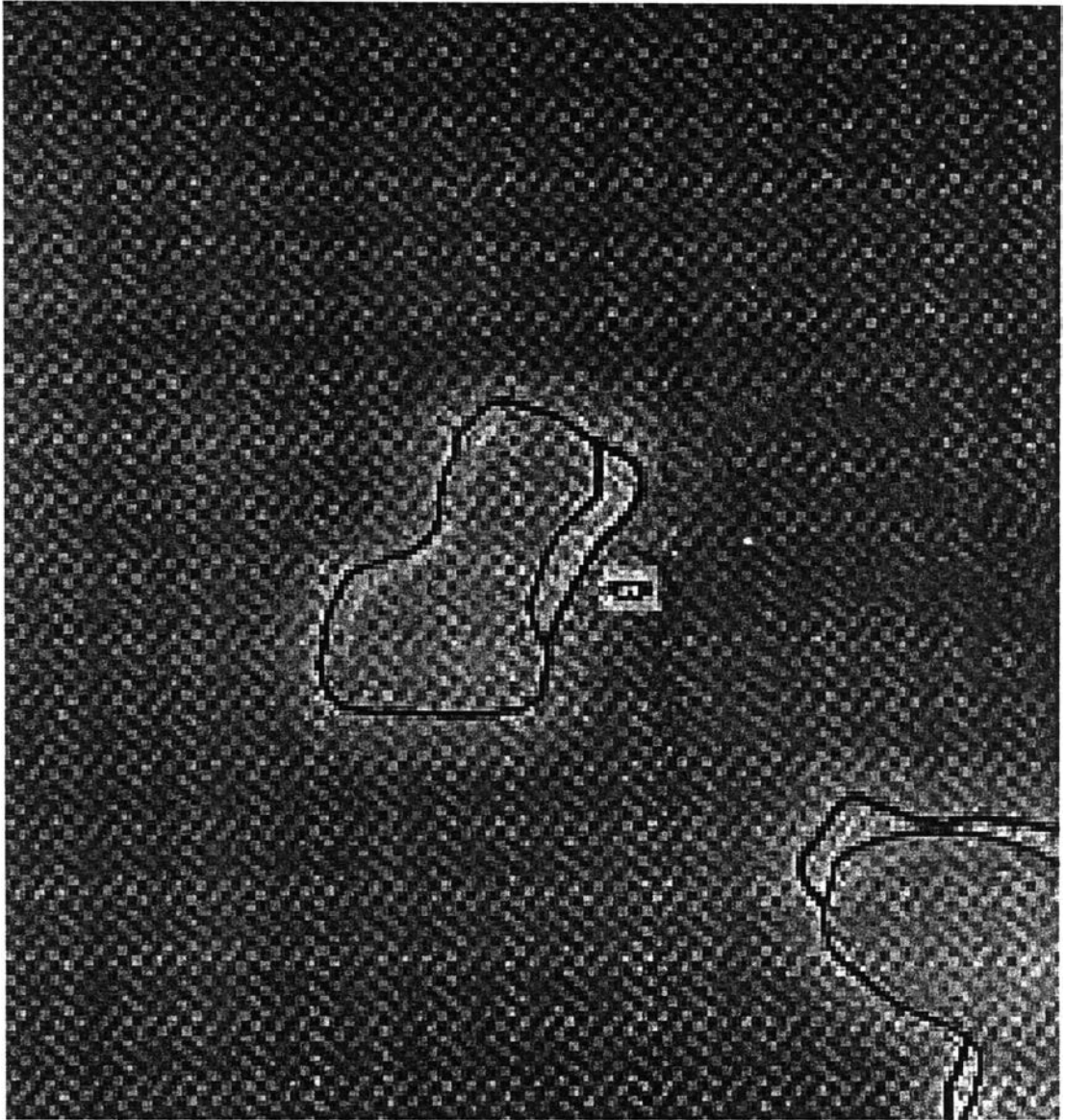
คำมอแกน	คำแปล	คำมอแกน	คำแปล
1. เบลี ตาเหลียง	แนวหินด้านเหนือ	6. หยีกัน ป่าย่า	หัวแหลมตะวันออก
2. ซอก ตาเหลียง	ช่องหินด้านเหนือ	7. เบลี ป่าย่า	แนวหินด้าน ตะวันออก
3. เบลี ต่าก้อน	แนวหินด้านใต้	8. หยีกัน ป่าล้าด	หัวแหลมตะวันตก
4. หยีกัน ต่าก้อน	หัวแหลมด้านใต้	9. เบลี ป่าล้าด หรือ เบลี หญ้าลิก	หัวแหลมด้าน ตะวันตก / หัวแหลม น้ำลึก
5. ซอก บูไน (ไข่เต่า)	ช่องหินไข่เต่า		

เกาะสุรินทรใต้

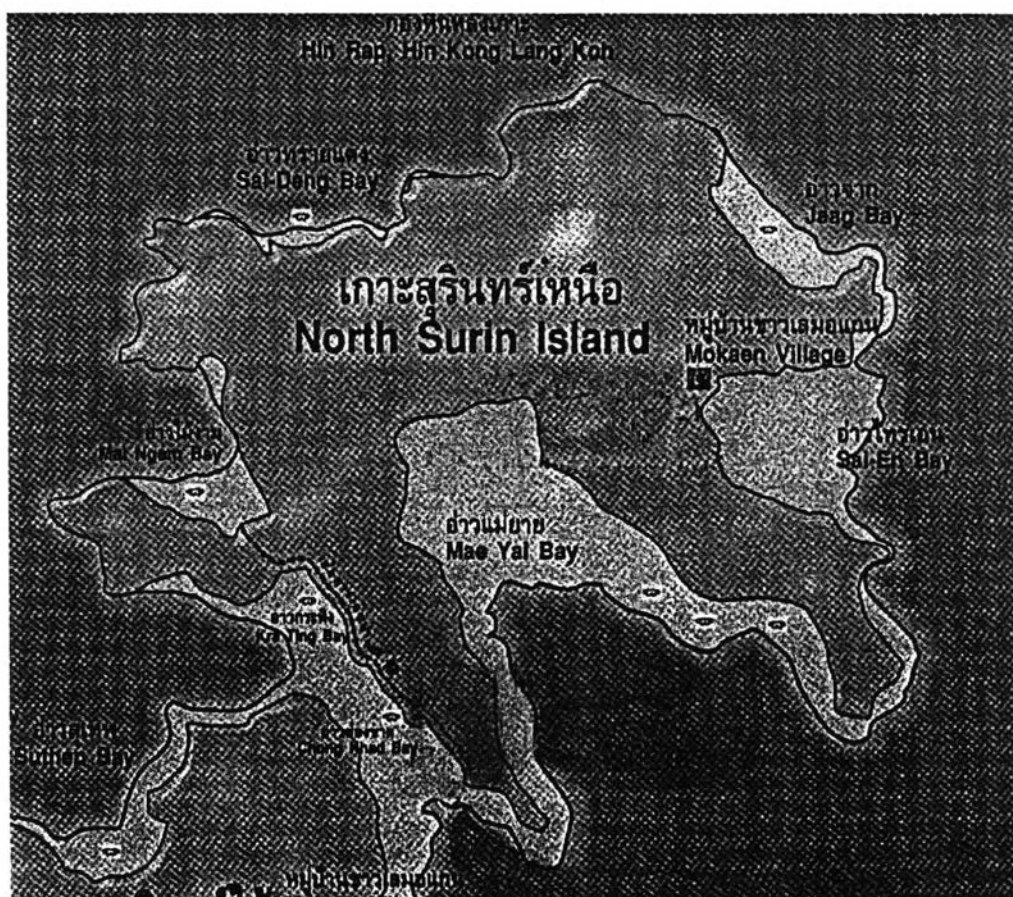
คำมอแกน	คำแปล	คำมอแกน	คำแปล
10. แนอ๊ะ เน็ก	อ่าวบอนเล็ก	24. ป่าน หม่าลู่่ง	แนวหินป่านห้วมัน
11. แนอ๊ะ อ่าค๊ะ	อ่าวบอนใหญ่	25. หยี้กััน หม่าลู่่ง	ห้วแหลมห้วมัน
12. บายะ อ่าค๊ะยานัด	หินใหญ่อ่าวสับปะรด	26. เบลี้ หม่าคะ	แนวหินหม่าคะ
13. ปานัด ยานัด	อ่าวสับปะรด	27. บ่าล้าด หม่าคะ	ฝั่งด้านตะวันตกหม่าคะ
14. เบลี้ ยานัด	แนวหินอ่าวสับปะรด	28. หยี้กััน หม่าคะ	ห้วแหลมหม่าคะ
15. เต็ด ชาบ๊ะ อ่าค๊ะ	ห้วแหลมงูเหลือมใหญ่	29. หม่าคะ	หม่าคะ
16. ปานัด ชาบ๊ะอ่าค๊ะ	หาดงูเหลือมใหญ่	30. เบลี้ ฉี่ตัว	แนวหินฉี่ตัว
17. เบลี้ ตะงาก ชาบ๊ะ	แนวหินงูเหลือมกลาง	31. หยี้กััน/หญ่าลิกฉี่ตัว	ห้วแหลม/น้ำลิกฉี่ตัว
18. เต็ด ชาบ๊ะ เน็ก	ห้วแหลมงูเหลือมเล็ก	32. หนีฮูน	อ่าวมะพร้าว
19. ปานัด ชาบ๊ะ เน็ก	หาดงูเหลือมเล็ก	33. เต็ด บ่าค้ำก	ห้วแหลมบ่าค้ำก
20. เบลี้ ชอน ชาบ๊ะ	แนวหิน หอย โข่งงูเหลือม	34. ชอกหยี้กั	ช่องหินหยี้กั
21. เตด ชาบ๊ะ	ห้วแหลมงูเหลือม	35. บู้ฮูน	อ่าวช่องขาด เกาะใต้
22. ป่าน ชาบ๊ะ	หินป่านงูเหลือม	36. เหม่ป่าน	อ่าวช่องขาด ฝั่งอุทยานฯ
23. แบร หม่าลู่่ง	แนวหินห้วมัน	37. เวน ฮาล๊ะ	แอ่งน้ำ

เกาะมังกร (ปอดดาวจาเกาะ ตะงาก)

คำมอแกน	คำแปล	คำมอแกน	คำแปล
38. หขี้กััน ต่ำเลียง	หัวแหลมด้านเหนือ	44. หขี้กััน ป่าย่า	หัวแหลมด้าน ตะวันออก
39. เบลี ต่ำเลียง	แนวหินด้านเหนือ	45. เบลี ป่าย่า	แนวหินด้าน ตะวันออก
40. ป่านาค อ่าคะ	หาดใหญ่	46. หขี้กััน บ่าล้าด	หัวแหลมด้าน ตะวันตก
41. ป่านาค บูโน	หาดไขเต่า	47. เบลี หน่านก	แนวหินรังนก
42. เบลี ตะงาก	แนวหินกลาง	48. โพรง/กูชะ หน่านก	โพรงรังนก
43. ป่านาค เน็ก	อ่าวเล็ก	49. เบลี บ่าล้าด	แนวหินด้านตะวันตก

เกาะสุรินทร์เหนือ

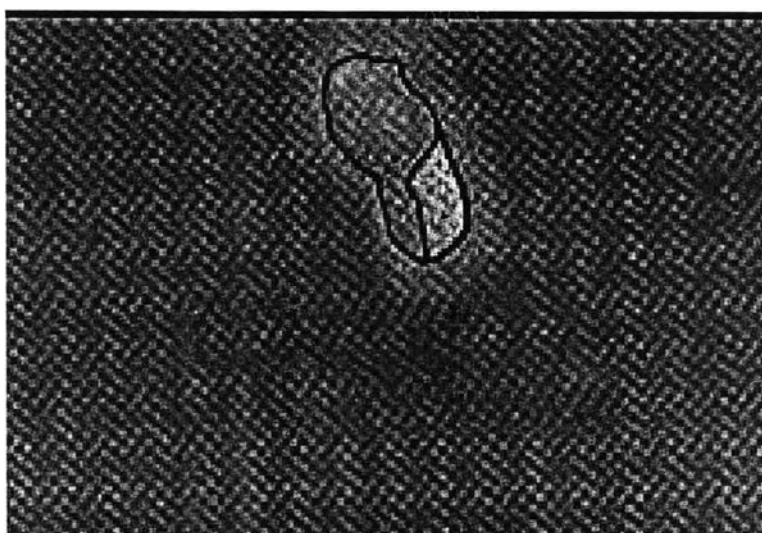
คำมอแกน	คำแปล	คำมอแกน	คำแปล
50. ตะนาว	อ่าวกระทิง	62. ป่านาค ปอนาว	หาดปอนาว
51. เบลี ค้วน	แนวหินค้วน	63. หยี้กันปอนาวอ่าตะ	หัวแหลมใหญ่
52. เบลี ค้วน หย่าลิก	แนวหินน้ำลึกค้วน	64. หยี้กันปอนาว ตะงาก	หัวแหลมกลาง
53. หยี้กัน จะง่าน	หัวแหลมไม้ ตะเคียนทอง	65. หยี้กัน ปอนาว เน็ก	หัวแหลมเล็ก
54. จะง่าน	อ่าวตะเคียนทอง	66. เต็ด ปอนาว	หัวแหลมปอนาว
55. แลเกะ	อ่าวลูกहुกวาง	67. เบลี จิมัด	แนวหินอ่าวจาก
56. เบลี หม่ามุง	หัวแหลมปลากระมง	68. ป่านาค จิมัด	อ่าวจาก
57. เบลี จะง่าน	แนวหินอ่าว ตะเคียนทอง	69. เต็ด แบน จิมัด	หัวแหลมแบนอ่าว จาก
58. หยี้กัน คีบ่วง	หัวแหลมคีบ่วง	70. บิลู	อ่าวไทรเอน
59. เบลี คีบ่วง	แนวหินคีบ่วง	71. กะออม	อ่าวบาตรพระ
60. ป่านาค คีบ่วง	หาดคีบ่วง	72. บาเย เอนุม	อ่าวแม่ยาย
61. เบลี คีบ่วง ตะงาก	แนวหินกลางคีบ่วง		

กองหินหลังเกาะ (บาเย อนุ)

คำมอแกน	คำแปล	คำมอแกน	คำแปล
73. หยีกัน ต่ำเลี้ยง	หัวแหลมด้านเหนือ	78. เบลี ป่าย่า/เบลี หญาลำ	แนวหินด้าน ตะวันออก
74. เบลี ต่ำเลี้ยง	แนวหินด้านเหนือ	79. บายะ หญาลำ	หินใหญ่น้ำลึก
75. หยีกัน ต่ำก้อน	หัวแหลมด้านใต้	80. หยีกัน บ่าล้าด	หัวแหลมด้าน ตะวันตก
76. ซอก ต่ำก้อน	แนวหินด้านใต้	81. ซอก บ่าล้าด	ช่องหินด้านตะวันตก
77. หยีกัน ต่ำก้อน	หัวแหลมด้านใต้		

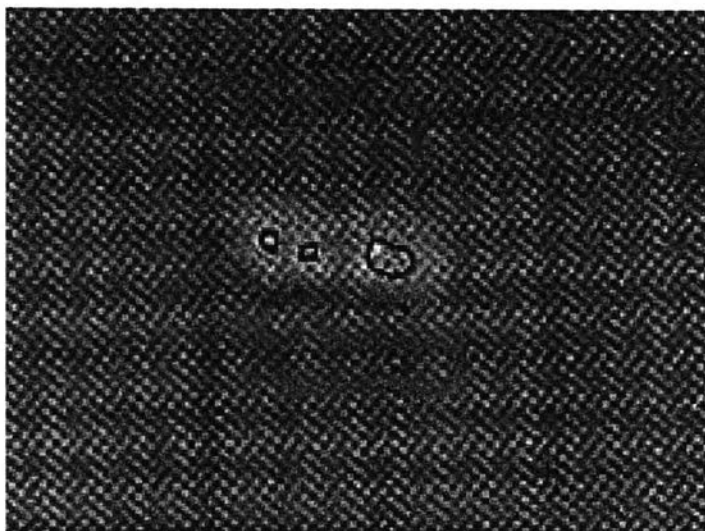
เกาะสตอร์ค (ปอลาวจาเกาะ โคม)

คำมอแกน	คำแปล	คำมอแกน	คำแปล
82. เบลี ต่ำเลี้ยง	แนวหินด้านเหนือ	84. เบลี ป่าย่า	แนวหินด้าน ตะวันออก
83. เบลี ต่ำก้อน	แนวหินด้านใต้	85. เบลี บ่าล้าด	แนวหินด้านตะวันตก

หินกอง (บาชะ อุ้บ้วน) สำหรับเกาะหินกอง ตั้งชื่อตามทิศ

คำมอแกน	คำแปล	คำมอแกน	คำแปล
86. ต่าเลียง	อ่าวด้านเหนือ	88. ป่าย่า	อ่าวด้านตะวันออก
87. ต่าก้อน	อ่าวด้านทิศใต้	89. บ่าล้าด	อ่าวด้านตะวันตก

ชื่อและความหมายของสถานที่ตามภาษามอแกน

การสร้างระบบแผนที่ของการจดจำ โดยแบ่งการจำแนกตามลักษณะของพื้นที่ ในการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มชาวมอแกน ในพื้นที่บริเวณของหมู่เกาะสุรินทรนั้น มอแกนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทั้งพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ และตลอดแนวชายฝั่งรอบเกาะ เกิดเป็นความเชี่ยวชาญในพื้นที่และแหล่งทรัพยากร เพื่อเป็นการเข้าใจภายในกลุ่ม มอแกนสร้างแผนที่ของเกาะหรือแหล่งทรัพยากรในพื้นที่ ในสถานะของการรับรู้ร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของการใช้พื้นที่ และเกิดความเข้าใจที่ตรงกันในเรื่องของตำแหน่งของสถานที่ มอแกนมีชื่อเรียกสถานที่ในภาษาของมอแกน จนกลายมาเป็นแบบจำลองของตำแหน่งสถานที่ในเส้นทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตามพื้นที่แนวชายฝั่งทะเลของมอแกน ยกตัวอย่าง การสร้างชื่อเรียกพื้นที่การใช้ประโยชน์ของหมู่เกาะสุรินทร อาทิ “จิมัด” “บิลู” “แนฮ๊ะ” “ลี้ตั่ว” หรือ “หม่าคะ” เป็นต้น ชื่อเรียกของสถานที่เหล่านี้ล้วนเป็นชื่อของมอแกนที่เคยเดินทางมาใช้พื้นที่บริเวณเกาะสุรินทรมาแล้วในอดีต ซึ่งอาจเป็นบุคคลที่มีเรื่องราว หรือสร้างวีรกรรมที่น่าจดจำไว้ในบริเวณนั้น หรืออาจเป็นสถานที่ซึ่งมอแกนหรือบุคคลผู้นั้นถูกฝังไปเมื่อได้เสียชีวิตลง จนในที่สุดแล้วจึงกลายเป็นชื่อหาด อ่าวตามเกาะต่างๆ ที่มอแกนใช้เรียกแทนตำแหน่งในเส้นทางการเดินเรือของพวกเขาเรื่อยมา

อาทิเรื่องเล่าของ “ผีตัว” ที่มาของชื่อมาจากเรื่องเล่าของมอแกนว่า มอแกนชื่อ “ผีตัว” มาค้าหอยในบริเวณนี้ (อ่าวสุเทพ) แล้วเจอหอยเยอะมาก แต่พยายามจะค้าเก็บขึ้นมาให้ได้มากที่สุด แต่สุดท้ายก็ว่ายขึ้นไปไม่ไหว จนในที่สุดก็จมน้ำตายในบริเวณนี้ จนกลายมาเป็นที่มาของการเรียกขานจากมอแกนถึงบริเวณนี้ว่า “ผีตัว” ส่วนชื่อเรียกในอีกหลายๆอ่าว ก็จะมีชื่อที่มอแกนเรียกจากการที่มีหรือเคยมีทรัพยากรธรรมชาติ หรือสัตว์ต่างๆซึ่งมอแกนรู้จักและใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นมาก่อน เนื่องจากในปัจจุบันมีเพียงคำบอกเล่าถึงที่มาของชื่อสถานที่ แต่จากการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรของมอแกนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ตามชื่อเรียกเหล่านั้น สามารถพบเจอกับความเชื่อมโยงถึงที่มาของชื่อและการใช้ประโยชน์จากพื้นที่จริงในปัจจุบันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น อาทิ “หม่าลูง” (ห้วยมันชนิดหนึ่งที่มีขึ้นอยู่ในแนวหน้าผาสูง) เป็นชื่อเรียกพื้นที่ในบริเวณอ่าวฝักกาด ที่มอแกนยังคงมีเดินทางไปเก็บห้วยมันชนิดนี้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน หรืออาจกล่าวได้ว่าการเรียกชื่อพื้นที่นั้นๆตามแหล่งทรัพยากร ธรรมชาติ ที่เคยพบอยู่เป็นจำนวนมาก จนมีการเรียกขานมาตั้งแต่ครั้งอดีตที่ผ่านมาแล้ว เช่น “หนี่ฮู่น” ที่แปลว่า มะพร้าว “ฮานัด” ที่แปลว่า สับปะรด หรือ “ซาบ๊ะ” ที่แปลว่า ภูเขา ซึ่งในสถานที่เหล่านี้ในปัจจุบันเป็นเพียงชื่อเรียกในภาษา และความหมายของมอแกน หากไม่สามารถเชื่อมโยงถึงหลักฐานและที่มาของความสัมพันธ์ระหว่างชื่อกับการใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนในการยืนยันถึงแหล่งที่มาของชื่อที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เมื่อนานมาแล้ว

ส่วนการเรียกชื่อสถานที่ซึ่งเป็นชื่อของมอแกนนั้น เป็นการเสริมการเรียกชื่อ เพื่อเน้นถึงตำแหน่งย่อยของพื้นที่ขนาดใหญ่ให้การจำแนกพื้นที่ที่มีความละเอียดมากขึ้น เนื่องจากชื่อสถานที่นั้นซึ่งเรียกตามชื่อของชาวมอแกน ส่วนใหญ่เป็นชื่อของมอแกนในรุ่นนับย้อนขึ้นไปได้ราว 2-3 รุ่นเท่านั้น ชื่อที่เรียกบางชื่อ (แบรด่วน) ก็เป็นชื่อพ่อตาของมอแกนรุ่นวัยหนุ่มของหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่า มอแกนมีการสร้างชื่อเรียกเสริมเข้าไปในตำแหน่งหรือบริเวณที่ย่อยลงไป หรือยังไม่มีชื่อเรียกเฉพาะมาก่อน เป็นการสร้างขึ้นใช้เฉพาะในกลุ่มของมอแกนที่อาศัยในพื้นที่ของเกาะสุรินทร์เท่านั้น

หากเปรียบเทียบกับระยะเวลาการใช้พื้นที่ของเกาะสุรินทร์เมื่อมอแกนกลุ่มแรกๆที่อพยพเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่บนเกาะสุรินทร์ (มอแกนกลุ่มของหม่าตะ จากเกาะจาเดี้ยก หรือมอแกนกลุ่มของสุโน จากเกาะคุดอพยพย้ายเข้ามาตั้งหลักแหล่งก่อนข้างถาวรเป็นกลุ่มแรก) ซึ่งขาดหลักฐานที่จะสามารถใช้ในการอ้างอิงได้อย่างชัดเจนว่าอพยพเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณนี้ตั้งแต่เมื่อใด

ระบบความสัมพันธ์ของการสร้างแผนที่ตามการใช้ชื่อเรียกนี้ เป็นการสร้างระบบแผนที่ขึ้นโดยมอแกนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ซึ่งพวกเขามีความผูกพัน และใช้ประโยชน์ในพื้นที่อยู่เป็นประจำ ไม่ใช่โดยการเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพียงบางช่วงบางฤดูกาล หากแต่เป็นของผู้ใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนและมีความเข้าใจในระบบของนิเวศทางทะเล จนสามารถสร้างเป็นการเรียกชื่อ

ตามสถานที่การใช้ทรัพยากร เพื่อการดำรงชีพและใช้ประโยชน์สำหรับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม

4.5 การใช้ประโยชน์พื้นที่และระบบการเก็บหาเพื่อการยังชีพ

ในอดีต ช่วงฤดูมรสุมของทุกปี ชาวมอแกนจะอพยพตัวเองขึ้นมาจากเรือกำบังมาตั้ง
บ้านเรือนบนฝั่งในพื้นที่อ่าวซึ่งสามารถหลบลมได้เป็นอย่างดี นำเรือกำบังเข็นขึ้นเก็บไว้บนฝั่ง วิธี
ชีวิตหากินใกล้กับพื้นที่ชายฝั่งทะเล เก็บหาของทะเลเพื่อการบริโภคในครัวเรือน อาหารหลักในช่วง
นี้คือ ข้าวสาร ห้วมัน ปลาที่จับได้ในแต่ละวัน หอยชนิดต่างๆ หรือพืชผักที่เข้าไปหาจากในป่า
เป็นต้น เพื่อดำเนินชีวิตให้ผ่านช่วงเวลาที่ท้องฟ้าและคลื่นลมในท้องทะเลยังคงแปรปรวน

แต่เมื่อเข้าสู่ฤดูแล้ง มอแกนก็จะกลับไปดำเนินวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน มีการเดินทาง
อพยพด้วยเรือมอแกน ที่ต่อไม้ซ่อมแซมใหม่ เพื่อให้พร้อมสำหรับการเดินทาง ไปตามเกาะต่างๆ
ด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน อาทิ การโยกย้ายเพื่อทำมาหากิน อพยพหนีภัย หรือออกเดินทางไป
เยี่ยมญาติพี่น้องตามเกาะต่างๆ เป็นต้น

เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวปี 2545 – 2546 เป็นต้น
มา ทางอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์มีนโยบายการจ้างงาน เพื่อเป็นการช่วยเหลือในเรื่องราย
ได้แก่ชาวมอแกน โดยจ้างงานทั้งชายและหญิงจำนวนรวมประมาณ 40 – 50 คน ช่วงตลอด
ระยะเวลา 6 เดือนของฤดูกาลท่องเที่ยว ทำให้วิถีชีวิตประจำวันของชาวมอแกนต้องปรับเปลี่ยนไป
จากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของพวกเขา ทำให้ตารางการทำมาหากินของชาวมอแกนในช่วงฤดูกาลนี้
กลายเป็นตารางการทำงานแบบเข้าไปเย็นกลับ แต่ส่งผลดีในแง่ที่ทั้งชายหญิงที่ทำงานกับทาง
อุทยานฯ จะได้รับหลักประกันในเรื่องของรายได้ประจำตลอดช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

ส่วนผู้หญิงมอแกนที่หมู่บ้านก็ใช้เวลาในช่วงนี้ของฤดูกาลท่องเที่ยว ออกตัดใบเตยหนาม
และใบเตยปาดหนั้น โดยนำมาสานเป็นหัตถกรรมมอแกน เพื่อขายให้แก่นักท่องเที่ยว อาทิ เสื้อ
กระปุก เป็นต้น เพื่อเป็นรายได้เสริมจากส่วนที่สมาชิกคนอื่นในครอบครัวมีรายได้ประจำจากการ
ทำงานกับทางอุทยานฯ หรือชายบางกลุ่มก็หันประดิษฐ์เรือกำบังจำลอง เพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว
นอกเหนือไปจากรายได้จากการออกเรือเล็กไปตกปลามาขายให้แก่ทางอุทยานฯ

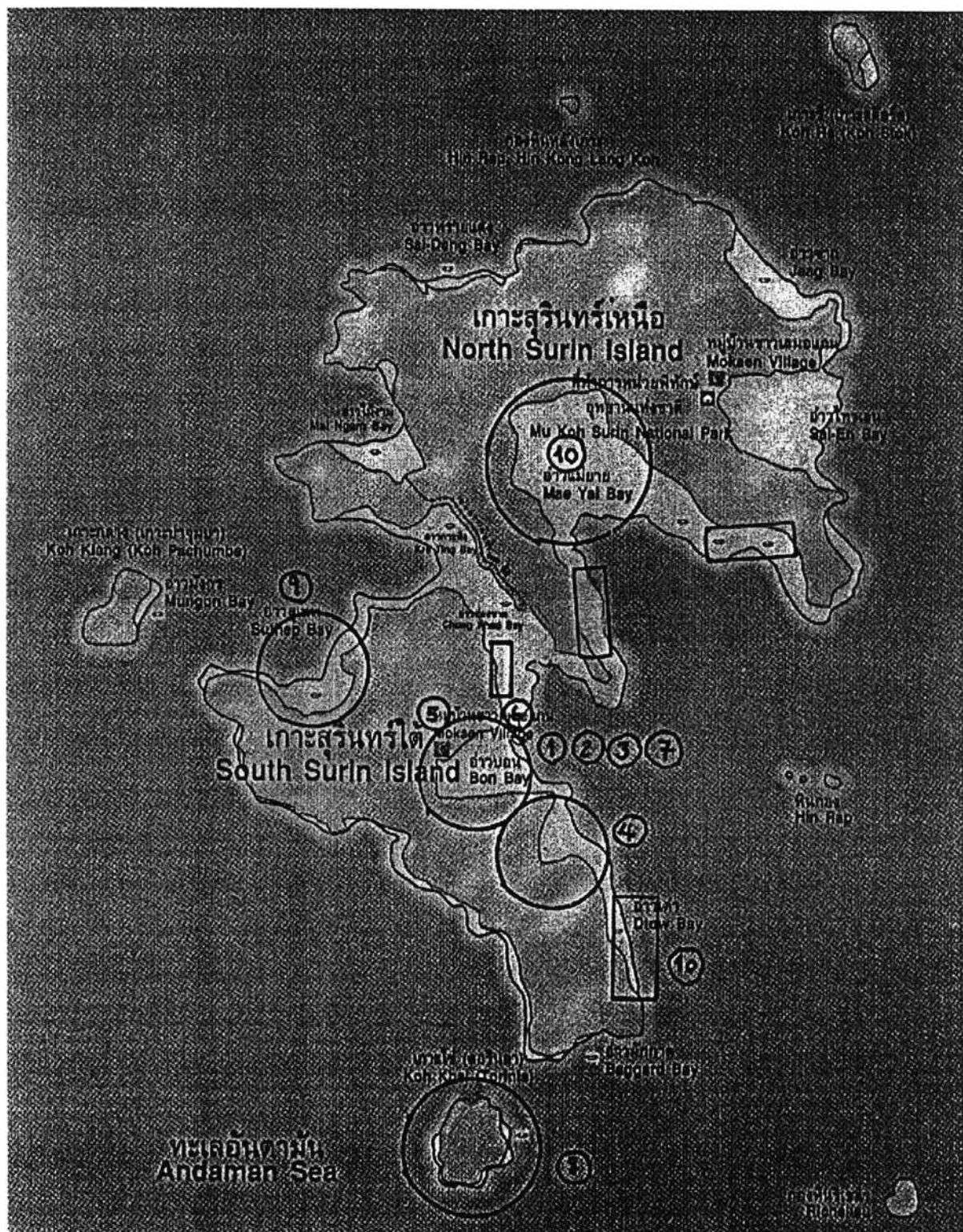
ส่วนในช่วงของฤดูมรสุม คือระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึง พฤศจิกายนของทุกปี วิถีชีวิต
ของชาวมอแกน ที่มีถิ่นพำนัก ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งค่อนข้างถาวรในเขตพื้นที่ของ
อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ โดยมีประชากรมอแกนปลูกบ้านเรือนอาศัยรวมกัน 2 หมู่บ้าน

4.5.1 ขายมอแกน : พื้นที่และการใช้ประโยชน์ในทรัพยากร

เมื่อเข้าสู่ฤดูมรสุมขายมอแกนจะหวนกลับมาดำเนินวิถีชีวิตประจำวันด้วยวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของพวกเขา มอแกนออกทำมาหากิน หาอาหาร ตกปลาและหาเก็บพืชผักจากในป่า โดยมีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานของมอแกนในชีวิตประจำวัน คือ พวกผู้ชายจะออกไปหาอาหารจากทะเล โดยอาจใช้การออกเรือหัวโทงไปหาอาหารด้วยกันเป็นกลุ่มใหญ่ หรือแจวเรือเล็กออกไปเพียงคนเดียว พร้อมด้วยเครื่องมือในการหาปลา ที่ทำขึ้นเองอย่างง่ายๆ โดยใช้วัสดุต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติรอบตัว อาทิ ฉมวกสามง่าม(ชุม) ฉมวกแทงปลา(แลม) เป็นต้น เพื่อการหาและเก็บสัตว์ทะเลหรือพืชผักผลไม้ในพื้นที่ซึ่งไกลออกไปจากหมู่บ้าน ส่วนเด็กผู้ชายอาจติดตามผู้ใหญ่ พ่อหรือญาติของตนออกไปหาอาหาร ตกปลา หรือวางอวนเป็นต้น ดังตารางข้อมูลแสดงกิจกรรมของผู้ชาย

ตารางที่ 12 กิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันของผู้ชายมอแกน (ผู้วิจัยเก็บข้อมูลปริมาณการใช้ทรัพยากรของมอแกนหมู่บ้านอ่าวบอน ระหว่างวันที่ 20/5/45 – 28/10/45 ระยะเวลารวมทั้งสิ้น 140 วัน)

กิจกรรม	จำนวนครั้ง	ค่าเฉลี่ย (เปอร์เซ็นต์)
1. ทอดแห วางอวน	155	32.83
2. เข้าป่าทำเรือกำบัง	77	16.31
3. ตกปลาด้วยเบ็ดมือหน้าหาดหมู่บ้าน	70	14.83
4. ออกเรือหัวโทงไปหาอาหาร	37	7.83
5. เดินแทงปลาด้วย “ชุม” และว่ายนํ้าแทงปลาด้วย “แลม”	35	7.41
6. แจวเรือเล็กไปวางอวน	33	6.99
7. แจวเรือเล็กไปตกปลา	31	6.56
8. แจวเรือเล็กไปแทงปลา	16	3.38
9. ตัดไม้ทำบ้าน / ขอบปลาจากเรืออวนลาก	7	1.48
10. ตัดไม้ถ่าน/ขึ้นป่าหาอาหาร	6	1.27
11. จับปูไก่ / ออกเรือหัวโทงเพื่อตกปลา/แจวเรือเล็กไปหาหอยเม่น	3	0.63
12. หาหน่อไม้/ตัดไม้ใช้ทำเครื่องมือ	2	0.42

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงการใช้พื้นที่ของผู้ชาวมอแกน
 (ที่มา : หนังสือ Trips ฉบับหมู่เกาะสุรินทร์ หมู่เกาะสิมิลัน ปี 2544)

ตารางที่ 13 ข้อมูลแสดงการใช้พื้นที่ของผู้ชายมอแกน (ผู้วิจัยเก็บข้อมูลปริมาณการใช้ทรัพยากรของมอแกนหมู่บ้านอ่าวบอน ระหว่างวันที่ 20/5/45 – 28/10/45 ระยะเวลารวมทั้งสิ้น 140 วัน)

สถานที่	จำนวนที่ใช้ (ครั้ง)	ค่าเฉลี่ย (เปอร์เซ็นต์)
1.หน้าหาดหมู่บ้าน	233	45.15
2.หมู่บ้าน	68	13.17
3.อ่าวบอนใหญ่	68	13.17
4.อ่าวสับปะรด	24	4.65
5.ป่าหลังหมู่บ้าน	21	4.06
6. หัวแหลมอุทยานฯ(เตตหล่ายุบ)	15	2.90
7. หน้าอ่าวหมู่บ้าน	14	2.71
8.เกาะตอรินลา	9	1.74
9.อ่าวสุเทพ	8	1.55
10.อ่าวเต่า / อ่าวอุทยานฯ(เวนฮาล๊ะ) / อ่าวแม่ยาย	7	1.35

ส่วนผลการวิจัยในตารางกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันของผู้ชายมอแกน พบว่า มีการจัด 3 อันดับแรกได้ดังนี้

1. ทอดแห วางอวน
2. เข้าป่าทำเรือกำบัง
3. ตกปลาด้วยเบ็ดมือหน้าหาดหมู่บ้าน

ผลการวิจัยใน ตารางแสดงการใช้พื้นที่ของผู้ชายมอแกน พบว่า มีการจัดอันดับได้ดังนี้

1. หน้าหาดหมู่บ้าน มีจำนวนการใช้สูงที่สุด จากกลุ่มตัวอย่างชายมอแกน กิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ การทอดแห วางอวนเพื่อจับปลา โดยส่วนมากปลาที่จับได้คือ ปลาหลังเขียว (เอกานโบละ) โดยนิยมนำมาประกอบเป็นอาหารทั้งทอด คั้มและย่างเป็นเหยื่อสำหรับตกปลา
2. บริเวณหมู่บ้าน มีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สอง จากกลุ่มตัวอย่างชายมอแกน กิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ เข้าป่าทำเรือกำบัง เนื่องจากในปี 2545 ที่ผู้วิจัยลงพื้นที่

ภาคสนามช่วยกันกับมอแกน 9 คน สร้างเรือกำบังขึ้นใหม่อีกครั้ง เพราะในปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 1 ลำเท่านั้น และการตกปลาด้วยเบ็ดมือหน้าหาดหมู่บ้าน ด้วยความจำนวนครั้งที่เท่ากัน

3. อ่าวบอนใหญ่ มีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สาม จากกลุ่มตัวอย่าง กิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ เดินแท่งปลาด้วย “ซุม” เวล่าน้ำลง และทอดแห วางอวน โดยที่อ่าวบอนใหญ่นั้นมีพื้นที่กว้างมาก โดยเฉพาะในช่วงเวลาน้ำลง อาจมีปลาติดอยู่ในแอ่งน้ำตื้นได้

4.5.2 หญิงมอแกน : พื้นที่และการใช้ประโยชน์ในทรัพยากร

พวกผู้หญิงมีหน้าในการดูแลครอบครัว หรือทำงานในส่วนของ การดูแลบ้าน อาทิ ตักน้ำ และหาพืชมารับประทาน ก่อไฟ หุงหาอาหาร และหาอาหารจำพวกหอยและปลาขนาดเล็ก รวมทั้งพืชผัก ในบริเวณพื้นที่ทราย โขดหิน และชายป่าในบริเวณอ่าวใกล้หมู่บ้านด้วย หญิงผู้เป็นแม่จะเอาผ้าถุงหรือผ้าฝ้ายใหญ่มาห่อตัวลูกแล้วใช้ผ้าพันรอบตัว ทำเป็นเปลผูกให้ลูกนอน หญิงมอแกนอาจแจวเรือออกไปหาตกปลา หรือเดินหาเก็บหอยเล็กๆชนิดต่างๆตามพื้นที่แนวริมฝั่งทะเล ในบางครั้งพวกเขาจะเดินเท้าเข้าป่าด้วยกัน เพื่อหาเก็บ ใบเตยหนาม สำหรับนำมาทำเป็นเสื่อ กระปุกใส่ของ ซึ่งสามารถทั้งนำไปใช้เองหรือเพื่อทำขายแก่นักท่องเที่ยวในช่วงเปิดฤดูกาลท่องเที่ยว ในส่วนของเด็กหญิงจะเริ่มต้นช่วยทำงานบ้านเล็กน้อย อาจเป็นการตักน้ำ ก่อไฟ หุงหาอาหาร เป็นต้น

ตารางที่ 14 ข้อมูลกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันของผู้หญิงมอแกน (ผู้วิจัยเก็บข้อมูลปริมาณการใช้ทรัพยากรของมอแกนหมู่บ้านอ่าวบอน ระหว่างวันที่ 20/5/45 – 28/10/45 ระยะเวลา รวมทั้งสิ้น 140 วัน)

กิจกรรม	จำนวนครั้ง	ค่าเฉลี่ย (เปอร์เซ็นต์)
1. ทอดแห วางอวน	59	42.44
2. เดินเก็บหาหอยตาม โขดหินและพื้นทราย	46	33.09
3. ตกปลาด้วยเบ็ดมือหน้าหาดหมู่บ้าน	14	10.07
4. ตัดใบเตยหนาม	8	1.26
5. เก็บผักผลไม้/แจวเรือเล็กไปหาอาหาร	7	5.03
6. แจวเรือเล็กไปหาหอยเม่น	5	3.59

ตารางที่ 15 ข้อมูลแสดงการใช้พื้นที่ของหญิงชาวมอแกน (เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างวันที่ 20/5/45 – 28/10/45)

สถานที่	จำนวนที่ใช้ (ครั้ง)	ค่าเฉลี่ย (เปอร์เซ็นต์)
1. หน้าหาดหมู่บ้าน	83	52.53
2. อ่าวบอนใหญ่	44	27.84
3. อ่าวสับปะรด	7	4.43
4. ช่องขาดอุทยานฯ(บู่ฮูน)	5	3.16
5. หน้าอ่าวหมู่บ้าน / อ่าวอุทยานฯ(เวนฮาล๊ะ)	4	2.53
6. อ่าวเต่า/ ซอกจอกเรือ(อ่าวบอนใหญ่)	2	1.26

ส่วนผลการวิจัยในตารางกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันของผู้หญิงมอแกน พบว่า มีการจัด 3 อันดับแรกได้ดังนี้

1. ทอดแห วางอวน
2. เดินเก็บหาหอยตามโขดหินและพื้นทราย
3. ตกปลาด้วยเบ็ดมือหน้าหาดหมู่บ้าน

จากผลการวิจัยใน ตารางแสดงการใช้พื้นที่ของผู้หญิงมอแกน พบว่า มีการจัดอันดับได้ดังนี้

1. หน้าหาดหมู่บ้าน มีจำนวนการใช้สูงที่สุด จากกลุ่มตัวอย่างหญิงมอแกน กิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ การทอดแห วางอวนเพื่อจับปลา โดยส่วนมากปลาที่จับได้คือ ปลาหลังเขียว (กานโบล๊ะ) โดยจะส่วนมากจะเป็นการนำมาเพื่อประกอบเป็นอาหารหลักในช่วงฤดูมรสุม

2. อ่าวบอนใหญ่ มีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สอง จากกลุ่มตัวอย่างหญิงมอแกน กิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ เดินเก็บหาหอยตามโขดหินและพื้นทราย หญิงมอแกนมักจะเดินไปเก็บหาหอยเป็นกลุ่มราว 2 – 4 คน ซึ่งมักจะเป็นเครือญาติ และเพื่อน เดินไปเก็บหาหอยด้วยกัน ส่วนมากอาหารที่นิยมเก็บมารับประทานมากที่สุดคือ หอย (ก่อลาย/แซบกำไ) และปู (แถมตามหล่าปี /แถมตามบ่าต้อย) ในปริมาณการเก็บแต่ละครั้งโดยเฉลี่ย 0.2-0.5 กิโลกรัม

3. อ่าวสับประด มีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สาม จากกลุ่มตัวอย่าง กิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ แจวเรือเล็กไปหาอาหาร และวางอวน ด้วยสภาพพื้นที่ของตัวอ่าวที่โค้งเว้า เกิดเป็นแอ่งน้ำนิ่งขนาดใหญ่ ที่เหมาะสำหรับเป็นที่พักอนุบาลของเหล่าบรรดาลูกปลานานาชนิด ซึ่งก็รวมถึงการมีโอกาสเข้าหากินลูกปลาเหล่านี้ของปลานานาชนิด ดังนั้นมอแกนนิยมแจวเรือมาวางอวน เพื่อจับปลานานาชนิด(ปูหละ) หรือรอเพื่อตกปลานานาชนิด เนื่องจากมีระยะทางห่างจากหมู่บ้านไม่ไกลมาก

4.5.3 ชายหญิงและครอบครัวมอแกน : พื้นที่และการใช้ประโยชน์ในทรัพยากร

ผู้ชายทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว คอยหาอาหารมาเลี้ยงให้แก่ครอบครัว ชายมอแกนจะใช้เวลาในการหาอาหาร เช่น ออกตกปลาหน้าหาด หรือเหวี่ยงแห บางวันพวกเขานำเรือหัวโทงออกไปหากับข้าว ในบริเวณอ่าวที่ไกลจากหมู่บ้าน พร้อมกับนำเครื่องมือการหาปลาไปด้วย เช่น “ซุม” หรือ “ชะนู” ส่วนผู้หญิงมอแกนนั้นออกเดินหาเก็บอาหารตามโขดหิน และบริเวณกันอ่าวหรือใกล้หมู่บ้าน เพื่อเก็บอาหารพวกหอย ปูกลับมาประกอบอาหารให้แก่สมาชิกในครอบครัว

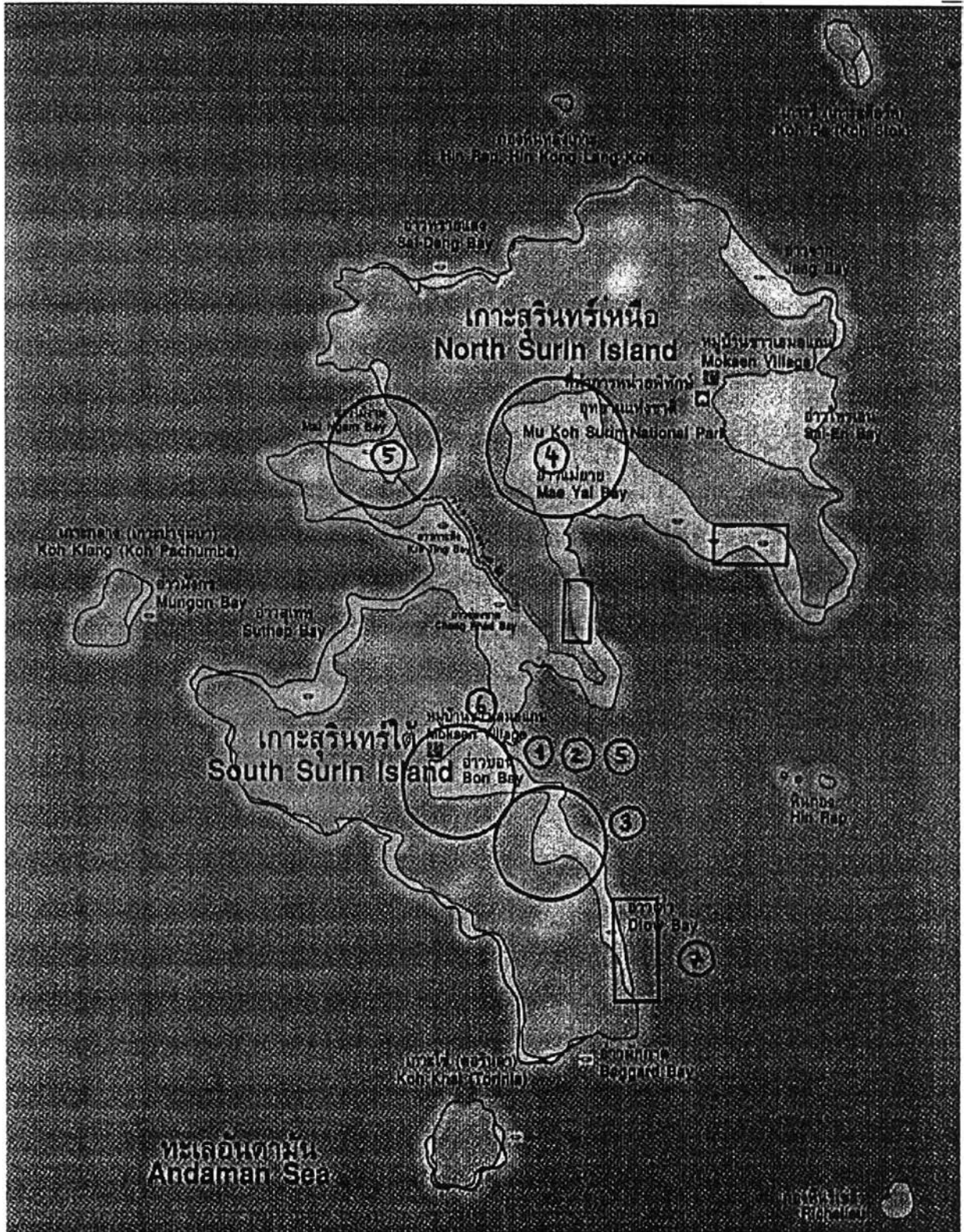
การใช้พื้นที่ร่วมกันระหว่างชายและหญิง มักแสดงออกมาในภาพของครอบครัวที่มีพ่อและแม่ หรือสามีภรรยาออกเดินทางไปหาอาหารด้วยกัน โดยใช้เรือแจวเล็กของครอบครัวเดินทางไปตามอ่าวใกล้หมู่บ้าน โดยใช้เวลาในการหาอาหารรวมประมาณ 2-3 ชั่วโมง แต่บางครั้งครอบครัวอาจแจวเรือออกไปไกลจากหมู่บ้าน เพื่อหาบริเวณจอดเรือตกปลา อีกกิจกรรมร่วมกันที่เกิดขึ้นของการใช้พื้นที่ระหว่างชายและหญิง คือ การช่วยกันวางอวนขนาดใหญ่เพื่อล้อมจับปลาที่บริเวณหน้าหาดหมู่บ้าน หรือในบริเวณอ่าวอื่นๆ เช่น อ่าวสับประรด หรืออ่าวแม่ยาย เป็นต้น ประกอบด้วยหลายคนจากหลายครอบครัวรวมกลุ่มกันออกหาอาหาร

ตารางที่ 16 ข้อมูลกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันของชายหญิง(ครอบครัว)มอแกน (ผู้วิจัยเก็บข้อมูลปริมาณการใช้ทรัพยากรของมอแกนหมู่บ้านอ่าวบอน ระหว่าง 20/5/45-28/10/45)

กิจกรรม	จำนวนครั้ง	ค่าเฉลี่ย (เปอร์เซ็นต์)
1. ทอดแห วางอวน	80	41.66
2. เก็บหอย ปูตามก้นอ่าว โขดหิน และพื้นทราย	22	11.45
3. แจวเรือเล็กไปตกปลา	19	9.89
4. แจวเรือเล็กไปหาอาหาร	16	8.33
5. ตัดไม้ทำถ่าน	15	7.81
6. ตัดใบเตยหนาม	9	4.68
7. แจวเรือเล็กไปหาเพรียงทราย	7	3.64
8. นำเรือโพงไปวางอวน	6	3.12
9. ตัดไม้ทำบ้าน	5	2.60
10. หาหอยเม่น/เก็บลูกหูกวาง/ตัดใบค้อ/ตกปลาหน้าหาดหมู่บ้าน	2	1.04
11. ขอลาจากเรืออวนลาก	1	0.52

ตารางที่ 17 ข้อมูลแสดงการใช้พื้นที่ร่วมกันของชายหญิงมอแกน (เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างวันที่ 20/5/45 – 28/10/45)

สถานที่	จำนวนที่ใช้ (ครั้ง)	ค่าเฉลี่ย (เปอร์เซ็นต์)
1. หน้าหาดหมู่บ้าน	87	45.78
2. อ่าวบอนใหญ่	42	22.10
3. อ่าวสับประรด	17	8.94
4. อ่าวแม่ยาย	10	5.26
5. หน้าอ่าวหมู่บ้าน / หาดไม้ งาม	9	4.73
6. หัวแหลมอุทยานฯ(เตต หล่ายบุบ)	8	4.21
7. อ่าวเต่า	7	3.68

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงการใช้พื้นที่ของชายหญิงมอแกน (ครอบครัว)
 (ที่มา : หนังสือ Trips ฉบับหมู่เกาะสุรินทร์ หมู่เกาะสิมิลัน ปี 2544)

ส่วนผลการวิจัยในตารางกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันของชายหญิงมอแกน พบว่า มีการจัด 3 อันดับแรกได้ดังนี้

1. ทอดแห วางอวน
2. เดินเก็บหาหอยตามโขดหินและพื้นทราย
3. แฉวเรือเล็กไปตกปลา

จากผลการวิจัยใน ตารางแสดงการใช้พื้นที่ของชายหญิงมอแกน พบว่า มีการจัดอันดับ ได้ดังนี้

1. หน้าหาดหมู่บ้าน มีจำนวนการใช้สูงที่สุด จากกลุ่มตัวอย่างชายหญิงมอแกน กิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ การทอดแห วางอวนเพื่อจับปลา โดยส่วนมากปลาที่จับ ได้คือ ปลาหลังเขียว (เอกาน โบละ) โดยส่วนมากจะเป็นการนำมาประกอบเป็นอาหารหลักในช่วงฤดูมรสุม
2. อ่าวบอนใหญ่ มีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สอง จากกลุ่มตัวอย่าง กิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ เดินเก็บหาหอยตามโขดหินและพื้นทราย
3. อ่าวสับปะรด มีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สาม จากกลุ่มตัวอย่าง กิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ ทอดแห วางอวน และ แฉวเรือเล็กไปตกปลา

พื้นที่และกิจกรรมการใช้ประโยชน์

เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของมอแกนในช่วงฤดูมรสุม พบว่า พื้นที่ในบริเวณ หน้าหาดหมู่บ้าน มีจำนวนการใช้สูงที่สุด ในทุกกลุ่มของประชากรมอแกน ทั้งชาย หญิง และการใช้ร่วมกันของชายหญิง(ครอบครัว) ทั้งสามกลุ่มประกอบกิจกรรมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ และวิถีชีวิตของมอแกน คือ การทอดแห วางอวนเพื่อจับปลา โดยส่วนมากปลาที่จับ ได้คือ ปลาหลังเขียว (เอกาน โบละ) ซึ่งเป็นอาหารหลักของชาวมอแกนทุกครั้งเรือนในช่วงของฤดูมรสุม

ชายมอแกนยังมีการใช้ประโยชน์พื้นที่บริเวณและป่าด้านหลังหมู่บ้าน มีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สอง เพราะเมื่อมอแกนต้องต่อเรือกำบัง ดังนั้นชีวิตของพวกเขาในช่วงนี้ต้องขึ้นป่าเพื่อทำไม้เรือแทบทุกวัน รวมถึงเมื่อนำไม้ลงจากภูเขาแล้ว ก็มีงานทำเรือที่หมู่บ้านรออยู่อีก รวมถึงการตกปลาด้วยเบ็ดมือหน้าหาดหมู่บ้าน ที่มีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สองเช่นเดียวกัน ส่วนหญิงมอแกนและกลุ่มครอบครัว คนทั้งสองกลุ่มนี้มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่บริเวณอ่าวบอนใหญ่ โดยมีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สอง มีการใช้ประโยชน์ด้วยการเดินเก็บหาหอยตามโขดหินและพื้นทราย หญิงมอแกนหรือครอบครัวมักจะเดินไปเก็บหาหอยเป็นกลุ่มราว 2 – 4 คน ซึ่งมักจะเป็นเครือ

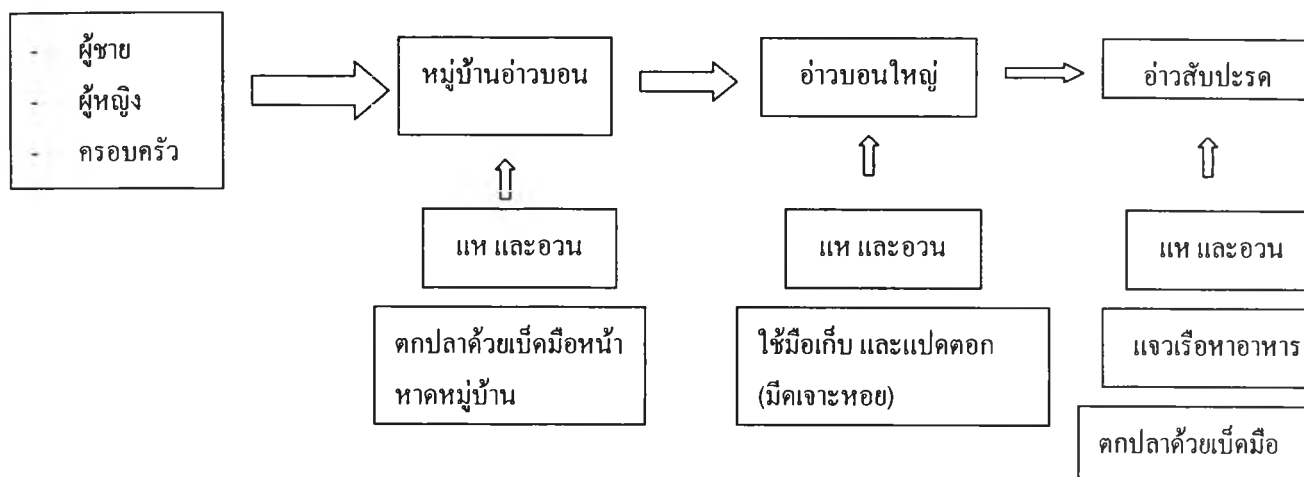
ญาติ และเพื่อน เดินไปเก็บหาอาหารด้วยกัน ส่วนมากอาหารที่นิยมเก็บมารับประทานมากที่สุดคือ หอย และปู และในบริเวณนี้ยังมีการเก็บใบเตยหนาม รวมถึงหน่อไม้อีกด้วย ชายมอแกนนั้นใช้พื้นที่นี้เป็นอันดับที่สาม ใช้เพื่อการหาเตงปลา ในช่วงเวลาที่น้ำลงอีกด้วย รวมทั้งเป็นพื้นที่หากินที่มีขนาดใหญ่ และใกล้หมู่บ้านมากที่สุด

หญิงมอแกนและกลุ่มครอบครัว คนทั้งสองกลุ่มนี้มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันจากพื้นที่บริเวณอ่าวสับปะรด มีจำนวนการใช้สูงเป็นอันดับที่สาม โดยการแจวเรือเล็กไปหาอาหาร และวางอวน ด้วยสภาพพื้นที่ของตัวอ่าวเหมาะเป็นที่หลบภัยของลูกปลา ดังนั้นมอแกนนิยมแจวเรือมาวางอวน เพื่อจับปลาหลังเขียวหรือเพื่อรอดกปลาขนาดใหญ่ เนื่องจากมีระยะทางห่างจากหมู่บ้านอ่าวบอนไม่ไกลมาก

ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเวลา 140 วัน และจากการเฝ้าสังเกตและติดตามข้อมูลตลอดช่วงฤดูมรสุมปี 2545 จากข้อสรุปดังกล่าว พบว่า

- พื้นที่บริเวณหน้าหาดหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ส่วนรวมที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุด เมื่อเทียบกับกิจกรรมต่างๆในการดำรงชีวิตของมอแกน ในช่วงฤดูมรสุม สภาพอากาศและคลื่นลมที่ไม่แน่นอน มอแกนจึงมีการหาอาหารในแต่ละวันอยู่ในพื้นที่ซึ่งไม่ห่างไปจากหมู่บ้านมากนัก รวมถึงชายมอแกนเกือบทั้งหมู่บ้านมาช่วยกันต่อเรือกำบัง จากบนภูเขา จนลงมาต่อประกอบเป็นเรือที่หมู่บ้าน ทำให้เวลาในการออกหาอาหารของผู้ชายมอแกนลดน้อยลง ส่งผลถึงพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ทางทรัพยากรของผู้ชายหุดแคบลง มีเพียงการใช้พื้นที่ในบริเวณใกล้หมู่บ้าน อีกสาเหตุหนึ่งน่าจะมาจากการขาดแคลนเรือหัวโทงในหมู่บ้านอ่าวบอน เนื่องจากในช่วงที่เก็บข้อมูลนั้นมีเรือหัวโทงในหมู่บ้านเพียง 2 ลำเท่านั้น ทำให้การเดินทางไปใช้พื้นที่ต่างๆรอบเกาะจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก

- มอแกนหมู่บ้านอ่าวบอน มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่บริเวณอ่าวบอนใหญ่ อยู่เป็นอันดับที่สองของทั้งกลุ่มหญิงและครอบครัวมอแกน รวมถึงเป็นอันดับที่สามของการใช้ของผู้ชายมอแกนทั้งสามกลุ่มมีใช้พื้นที่บริเวณนี้เพื่อเดินเก็บหาหอยตามโขดหินและพื้นทราย หญิงมอแกนหรือครอบครัวมักจะเดินไปเก็บหาหอยเป็นกลุ่มราว 2 – 4 คน ซึ่งมักจะเป็นเครือญาติ และเพื่อนเดินไปเก็บหาอาหารด้วยกัน ส่วนผู้ชายเดินหาเตงปลาด้วย “ซุม” สำหรับช่วงเวลาน้ำลง ส่วนมากอาหารที่นิยมเก็บมารับประทานมากที่สุดคือ หอย ปู และปลาขนาดเล็ก ในบริเวณนี้ยังมีการใช้ประโยชน์ในเรื่องของการเก็บใบเตยหนาม ไม้ทำบ้าน ไม้พื้น รวมถึงหน่อไม้ ข้อมูลเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ในส่วนที่ใกล้หมู่บ้าน อ่าวบอนใหญ่ อ่าวสับปะรด

จากข้อมูลและการอธิบายให้เห็นถึงรูปแบบในการใช้เครื่องมือของมอแกน สำหรับเก็บ หารัพยากรในพื้นที่ธรรมชาติ ที่มีลักษณะของอ่าวหาดทรายที่ไม่มีแนวปะการัง เป็นพื้นที่อ่าวกว้าง ประมาณ 100 เมตร พื้นที่อ่าวที่มีก้นอ่าวกว้างและลึก มีแนวหาดทรายยาวราว 300 เมตร ตามแนว ชายฝั่งมีโขดหินเป็นแนวยาวสลับกันไป อ่าวที่มีลักษณะเว้าโค้ง ด้านในเป็นแอ่งน้ำนิ่งขนาดใหญ่

จากข้อมูลการใช้พื้นที่ของมอแกนแยกตามเพศทั้ง ชาย หญิง และครอบครัว(ชายหญิง) พบว่า ในกรณีของหมู่บ้านมอแกนอ่าวบอนนั้น มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในบริเวณใกล้หมู่บ้าน อย่างมากทั้งที่หมู่บ้านอ่าวบอน อ่าวบอนใหญ่และอ่าวสับประด ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ ทรัพยากรอย่างต่อเนื่องในบริเวณพื้นที่ใกล้หมู่บ้าน จนทำให้ทรัพยากรเหล่านั้นไม่สามารถ เจริญเติบโตได้ทัน แต่จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการใช้ประโยชน์ทางทรัพยากรในพื้นที่ พบว่า การ ทำมาหากินของมอแกน มีข้อจำกัดที่ปรากฏให้เห็นด้วยตัวของมันเอง คือ ไม่มีการเก็บทรัพยากรจน หมด เพียงแต่เก็บในปริมาณที่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งยังถูกจำกัดด้วยเวลาที่ ถูกกำหนดด้วยระดับน้ำ จากปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลง ของแต่ละพื้นที่ในช่วงเวลาของแต่ละฤดูกาล เป็นต้น

4.6 ความรู้พื้นบ้านด้านนิเวศทางทะเล

การใช้ชีวิตอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เรียนรู้และ สร้างความเข้าใจอันดีต่อธรรมชาติรอบตัว เกิดเป็นการสั่งสมความเชี่ยวชาญ ความชำนาญของคน ในแต่ละพื้นที่ในระบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

วิถีชีวิตที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขทางธรรมชาติ โดยมีท้องทะเลเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการ ดำรงชีพ การใช้ชีวิตที่ต้องผูกพันกับท้องทะเล ลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล ที่ทุกส่วนล้วนเชื่อมโยงเข้า

ด้วยกันจนกลายมาเป็นระบบนิเวศทางทะเล เหมือนกับในพื้นที่ต่างๆทั่วโลกที่ชนพื้นเมืองกลุ่มต่างๆต้องเผชิญหน้ากับสิ่งทำลาย ที่ซึ่งการใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติเป็นส่วนสำคัญที่สุดของการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ที่ต้องดำรงสืบต่อไป

ชาวมอแกน ชนพื้นเมืองกลุ่มที่ดำรงชีพอยู่ภายใต้เงื่อนไผ่ของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทางทะเล ในสมัยก่อน พวกเขาอาศัยอยู่ในเรือไม้ระกำ เรือที่มีเอกลักษณ์ที่น่าจดจำ โดยมีหัวและท้ายเรือที่เป็นรูปง่าม มอแกนอาศัยในเรือ “กำบาง” ที่เปรียบเป็นบ้านของพวกเขา มีรูปแบบวิถีชีวิตที่มีการเคลื่อนย้ายเร่ร่อนใช้ชีวิตแบบโยกย้ายไปตามเกาะต่างๆ ตั้งแต่ทางตอนเหนือของหมู่เกาะมะริด เรือลงมาจนกระทั่งถึงเกาะภูเก็ต ชีวิตที่เกิดในเรือ เติบโต และสร้างครอบครัว ส่วนเกิดขึ้นบนเรือมอแกน เรือที่เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงมอแกนเข้ากับธรรมชาติและนิเวศทางทะเล เป็นสัญลักษณ์ของวิถีชีวิตเร่ร่อนของมอแกน

เมื่อการใช้ชีวิตที่ผูกพันกับท้องทะเล รวมถึงระบบนิเวศที่หลากหลายในพื้นที่ขนาดใหญ่ของเส้นทางการเดินเรืออพยพที่เป็นแบบแผนของวิถีชีวิตของชาวมอแกน ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้ทำความเข้าใจ ตลอดจนผ่านการทดสอบ และได้ถ่ายทอดแบบแผนการดำเนินชีวิตผ่านมาเป็นแหล่งความรู้ที่ตกผลึกจากการดำรงชีพและการใช้ประโยชน์เคียงคู่กับท้องทะเลเรื่อยมา หนึ่งในความรู้เหล่านั้น คือความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านพฤติกรรมของสัตว์ทะเล ที่มอแกนมีการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานศึกษาของ Douglas Nakashima and Marie Roue' (2002 : 1-11) กล่าวว่า นักล่าสัตว์จะมีความรู้ละเอียดเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่อาศัย พฤติกรรม อาหาร และรูปแบบการอพยพของสัตว์ที่เขาล่า หรือชาวป่ารู้ว่าต้นไม้อะไรจะนำมาใช้เป็นยารักษาโรค เป็นต้น

4.6.1 ความรู้ในพฤติกรรมของสัตว์ทะเล

การถ่ายทอดความรู้ที่สั่งสมและใช้ประโยชน์กันมาจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง จากกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติและท้องทะเล มอแกนได้เรียนรู้จักธรรมชาติ ทั้งเรื่องของทะเล ผืนป่า พืชพันธุ์ อาหาร สัตว์หรือปลาต่างๆ พวกเค้ๆต่างได้เห็นพ่อแม่ออกหาอาหาร จึงเกิดกระบวนการเรียนรู้เรื่องการหาอาหารจากการติดตามพ่อแม่ของพวกเขาออกไปหาอาหารทุกวัน ซึ่งความรู้ของคนที่ยากินกับทะเลนั้น เป็นความรู้พื้นบ้านที่มาจากพื้นที่หรือที่มาจากที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่ นั่นคือ มาจากครอบครัว ชุมชน และธรรมชาติรอบตัวพวกเขาตนเอง มิได้มาจากที่อื่นใด

ชาวมอแกนก็ยังคงใช้ชีวิตหากินอยู่กับความคุ้นเคยและผูกพันกับทะเลที่สืบทอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปีทำให้ชาวมอแกนปรับตัวเข้ากับระบบนิเวศทางทะเล สั่งสมความรู้พื้นบ้านสร้างระบบคิดและระบบคุณค่าที่สอดคล้องกับธรรมชาติและส่งผลให้สังคมมอแกนอยู่ร่วมกับ

ธรรมชาติอย่างดีเสมอมา จนเกิดเป็นความเข้าใจร่วมกันถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และพฤติกรรมของสัตว์ เป็นต้น

หอยมุกโข่ง หรือ “หูลู่ซอน” (*Turbo marmoratus*) จัดได้ว่าเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าที่สุดของ มอแกน เพราะเปลือกหอยมีราคาแพง สามารถนำเปลือกหอยไปขายให้กับพ่อค้าบนฝั่ง เพื่อนำไปแลกเปลี่ยนข้าวสาร หรือของใช้ที่จำเป็นในชีวิตได้ ดังนั้นชาวมอแกนจึงเกิดการเรียนรู้ถึงพฤติกรรมของสัตว์ที่พวกเขาต้องหากับจากใต้ท้องทะเล เพื่อความสำเร็จในการแสวงหาสัตว์ชนิดนี้ในการทำมาหากินในวิถีชีวิตของชาวมอแกน

การจะหาสัตว์อะไรต้องรู้จักสัตว์ตัวนั้น มอแกนจึงเกิดการสั่งสมความรู้ในพฤติกรรมของหอยมุกโข่งที่มอแกนสังเกต และมีความเชี่ยวชาญ จนกลายมาเป็นความเข้าใจในพฤติกรรมของหอยมุกโข่งขึ้น มอแกนสามารถบรรยายถึงความแตกต่างระหว่างลักษณะหอยในหมู่เกาะมะริด กับในบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ และหมู่เกาะสิมิลัน ประเทศไทยได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 18 ข้อมูลแสดงจำนวน / ขนาดของหอยมุกโข่ง ที่สัมพันธ์กับพื้นที่

สถานที่อาศัย	จำนวน	ขนาด	หมายเหตุ
หมู่เกาะมะริด ประเทศพม่า	มาก	เล็ก	เขตพม่า ทำงานค้าหอยได้อย่างอิสระ
หมู่เกาะสิมิลัน ประเทศไทย	มาก	ใหญ่	พื้นที่อุทยานแห่งชาติไม่สามารถจับเพื่อขาย
หมู่เกาะสุรินทร์ ประเทศไทย	ปานกลาง ¹	ใหญ่	พื้นที่อุทยานแห่งชาติไม่สามารถจับเพื่อขาย

¹ มอแกนกล่าวว่า หินที่เกาะสุรินทร์เป็นก้อนหินที่มีลักษณะกลม มีชอกหลืบน้อย จึงส่งผลให้จำนวนของหอยมุกโข่งมีจำนวนน้อยตามไปด้วย ผิดกับในหมู่เกาะมะริดที่ตามพื้นที่ของเกาะต่างๆ มีชอกหลืบของก้อนหินเยอะ

แหล่งกำเนิดและที่อยู่ของหอยมุกโข่ง

“หอยมุกโข่งเกิดจากข้างบน” เป็นคำพูดของมอแกน ที่หมายความถึง หอยมุกโข่งนั้น กลายเป็นตัว รวมทั้งเจริญเติบโตอยู่ตามซอกหินหรือรอยแตกเล็กๆของก้อนหิน พอหอยโตขึ้น ก็จะค่อยๆออกมาอาศัยอยู่ในแนวค้ำนอก ตามโขดหินริมฝั่ง แนวหินใต้น้ำใกล้ฝั่ง เป็นต้น

ส่วนใหญ่หอยมุกโข่งจะอาศัยอยู่ตามแนวโขดหิน ในบริเวณหัวแหลม(เต็ด)หรือตามแนวหินริมชายฝั่ง(หยี่กั้น)ตามแนวก้อนหิน หรือรอยแยกระหว่างหิน (เบ็ต) ซึ่งเป็นแหล่งที่มอแกนจะสามารถหาหอยมุกโข่งเจอได้

อาหารของหอยมุกโข่ง

จากการสังเกต และความเข้าใจในพฤติกรรมของสัตว์ทะเลที่มอแกนมีความคุ้นเคย ทำให้มอแกนมีความเข้าใจในพฤติกรรมและรู้จักแหล่งที่อยู่อาศัยของหอยมุกโข่งเป็นอย่างดีว่า หอยมุกโข่ง หอยนมสาว และปลิงทะเล จะชอบกินตะไคร่น้ำ ที่มีอยู่มากตามแนวโขดหิน หินใต้น้ำ รวมทั้งตามซากของปะการังที่ตายแล้วเท่านั้น หอยมุกโข่งจะกินจนหินในบริเวณที่พวกมันเกาะอยู่นั้นเป็นรอยสีขาวไปเลย เนื่องจากดูดกินตะไคร่น้ำในบริเวณนั้นจนหมด โดยมอแกนจะสามารถสังเกตเห็นเป็นรอยหรือจุดที่หอยเคยเกาะกินอาหาร รวมถึงจะมีกองเศษชิ้นๆของพวกมัน ที่จะทิ้งไว้ในบริเวณนั้นด้วย ถ้าไม่ถูกคลื่นแรงๆพัดพาไปเสียก่อน

มอแกนยังมีคำพูดที่ว่า “หย่าก๊วยนะ ก่าเล้ยฮ้า ก่าเล้ยฮ้า ซอนฮ้า”² ซึ่งมีความหมายว่า “หากมอแกนดำหอยในเวลากลางคืนนั้น หากเจอก้อนหินใต้น้ำที่เต็มไปด้วย “หย่าก๊วย” ถือได้ว่าในบริเวณนั้นจะไม่มีหอยมุกโข่งอยู่เลย คำหาอย่างไรก็ไม่เจอ”

การเติบโตของหอยมุกโข่ง

มอแกนจะมีคำพูดเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของหอยมุกโข่งว่า “กรานแก่ก๊วย” ซึ่งมีความหมายถึง “เล็บของคนเรานี้เอง” เป็นการเปรียบเทียบการเจริญเติบโตของหอยมุกโข่งในเรื่องของขนาดของเปลือกหอยจะขยายขนาดโตขึ้น เท่าๆกับการงอกยาวขึ้นของเล็บของคนเรานั้นเอง ซึ่งก็จะ

---

² คำว่า “หย่าก๊วย” หมายถึง “ซีโคล” คือ เศษตะกอนที่เกาะอยู่ตามก้อนหิน ส่วนคำว่า “ก่าเล้ย” นั้นจะมีความหมายถึง “ตะไคร่น้ำ” ซึ่งเป็นอาหารของหอยมุกโข่ง หอยนมสาว และสัตว์ทะเลอีกหลายชนิด

แสดงให้เห็นว่า กว๋าหอยมุกโข่งจะมีขนาดใหญ่ขึ้นนั้น จะต้องใช้เวลานานสักเพียงใด หรืออีกความเข้าใจของมอแกนในเรื่องการเจริญเติบโต ว่า หอยมุกโข่งจะมีการเพิ่มขนาดของพวกมัน โดยจะเติบโตขึ้นประมาณ 1 เซนติเมตร ภายในช่วงเวลา 1 น้ำ (ช่วงเวลา 1 น้ำ คือ เวลาข้างขึ้น หรือข้างแรม ซึ่งในแต่ละครั้งประมาณ 15 วัน หรือราว 2 อาทิตย์) เพราะฉะนั้นในช่วงเวลา 1 เดือน หอยมุกโข่งก็จะเพิ่มขนาดของเปลือกออกมาได้ราว 2 เซนติเมตร โดยจะมีการสร้างเปลือกค่อยๆเพิ่มต่อหุ้มตัวเปลือกยาวไปเรื่อยๆ

พฤติกรรมของหอยมุกโข่งจากการสังเกตของมอแกน

ในประเทศอินเดียหอยมุกโข่งจะอาศัยอยู่กันเป็นคู่ ในหมู่เกาะมะริด ประเทศพม่า มอแกนก็เคยพบหอยมุกโข่งที่อยู่กันเป็นคู่เหมือนกัน แต่ในปัจจุบันนี้ไม่ค่อยเจอแล้ว รวมทั้งขนาดของหอยในพม่ามีขนาดตัวเล็กลง ในส่วนของพื้นที่เกาะสุรินทร์ มอแกนไม่เคยเจอหอยมุกโข่งที่ออกมาเป็นคู่ มักจะพบอยู่เพียงตัวเดียว โดยอยู่ตามก้อนหิน ซอกหิน กระจัดกระจายกันไป มอแกนที่เคยดำหอยอยู่ในหมู่เกาะมะริดเล่าให้ฟังว่า “หอยมุกโข่ง จะหันหน้าเข้า “ก๋อดาน” (ฝั่ง) เสมอ เพราะฉะนั้นเวลามอแกนดำหาหอยจาก ด้าน “ตะเอา” (ทะเลนอก) เข้าไปนั้น มอแกนจะเห็นแต่ด้านหลังของหอย ซึ่งอาจทำให้สังเกตได้ยาก สำหรับมอแกนผู้ที่เพิ่งหัดดำน้ำหาหอยใหม่ๆ แต่เมื่อมีมอแกนอาวุโสช่วยแนะนำให้เห็นและอธิบายให้ฟัง จนมีความเข้าใจในพฤติกรรมของหอย ในที่สุดก็สามารถที่จะแยกแยะความแตกต่างเหล่านี้ออกจากกันได้ หากดำน้ำ จากด้าน “ตะเอา” เข้าหา “ก๋อดาน” แล้วเกิดเจอหอยเข้าแล้ว มอแกนให้ลองว่ายเข้าไปตามแนวเดิมข้างหน้าเรื่อยๆ แล้วไม่พบ ก็ให้เราว่ายน้ำย้อนกลับออกมาตามแนวเดิม โดยว่ายออกไป “ตะเอา” เชื่อกันว่า “เราอาจเจอหอยมุกโข่งอีกตัวหนึ่งก็ได้” เพราะมักออกหากินในแนวเดียวกัน (ในพื้นที่ของหมู่เกาะมะริด)

ช่วงเวลาที่มอแกนมีผลต่อพฤติกรรมของหอยมุกโข่ง

ในช่วงเวลากลางวัน มอแกนจะดำน้ำหาหอยในบริเวณที่เรียกว่า “หยี่กัน” เพราะจะได้สังเกตเห็นหอยได้ชัดเจน เมื่อคลื่นแรงหอยจะออกจากรูที่อยู่ มอแกนไม่ต้องคอยดำน้ำมุดดูตาม “เบลี”³ ที่จะมีซอก โพรง แนวหินเยอะกว่าบริเวณ “หยี่กัน” มาก

ส่วนในช่วงเวลากลางคืน มอแกนจะดำน้ำหาหอยในบริเวณที่เรียกว่า “เบลี” เพราะในช่วงเวลานี้หอยจะออกมาจากรู การดำหอยในเวลากลางคืน มอแกนบอกว่า เป็นการทำงานที่ต้อง

³โดยเฉลี่ยจากการสอบถามมอแกนถึงเรื่องของเปลือกหอยที่ดำเก็บในสมัยก่อน จะมีน้ำหนักประมาณ 0.5 – 1.5 กิโลกรัม

แข่งกับแสงของดวงจันทร์ คือ ถ้าหากดวงจันทร์โผล่ขึ้นมามากๆแล้ว หอยมุกโข่งก็จะหลบเข้าไปอยู่ในรู มอแกนดำน้ำจะเริ่มหาไม่เจอตัวหอยแล้ว การดำหอยในช่วงเวลากลางคืนของมอแกน โดยจะทำการดำในช่วงระหว่าง 3 ค่ำ เรื่อยไปจนถึง 8 หรือ 9 ค่ำเลยก็ได้ โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งคลื่นลมสงบ รวมทั้งน้ำใสอยู่แล้ว ซึ่งพอหมดช่วงนี้ไปก็จะพัก แล้วก็รอให้ถึงช่วงเวลานี้อีกครั้งในช่วงน้ำหน้า ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วในช่วงเวลา 1 เดือนมอแกนจะมีช่วงเวลาที่สามารดำน้ำกลางคืนเพื่อมหอยได้ราว 6 – 8 วัน หรืออาจจะมากกว่านี้หรือน้อยกว่านี้ได้เล็กน้อย ช่วงเวลาทั้งข้างขึ้นและข้างแรม ตั้งแต่ช่วงน้ำ 3 ค่ำ 4 ค่ำ และ 5 ค่ำ จะสามารถเรียกได้ว่า “เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะดำหอยมุกโข่งในเวลากลางคืน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาของหน้าแล้ง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ไม่มีคลื่นลม หรืออาจจะเป็นในช่วงหน้ามรสุมในช่วงที่ลมสงบก็ได้

ตำแหน่งของตัวก้อนหินที่มอแกนใช้ในการสังเกตแหล่งอาศัยของหอยมุกโข่ง

- **xon⁴ จาบ๊ะ** คือ หอยเกาะอยู่บนก้อนหิน
- **xon แอม ตะบิ่ง** คือ หอยเกาะอยู่ที่ด้านข้างของก้อนหิน
- **xon แอม พรุง** คือ หอยเกาะอยู่ในรูหรือโพรงของก้อนหิน
- **xon แอม หลู่กีป** คือ หอยเกาะอยู่ในรอยแยกของหิน ซอกหิน หรือระหว่างก้อนหิน
- **มะนั๊บ นุง** คือ คำเรียกการดำหาหอยของมอแกน ที่บอกว่า ต้องดำดูใต้ก้อนหิน

เนื่องจากหอยจะอาศัยเกาะอยู่ได้ชะง่อนเล็ก ๆ มอแกนจะต้องดำลงไปดูอย่างละเอียดจึงจะพบได้

ธรรมเนียมปฏิบัติในการดำหอยมุกโข่ง (ใช้ในเวลากลางคืนเท่านั้น ไม่มีการใช้ปฏิบัติในช่วงเวลากลางวัน)

1. หากดำหอยกันสองคนกับเพื่อน โดยอาจว่ายน้ำคู่กันไปหรือว่ายน้ำเรียงกันไป ซึ่งหากคนนำหน้าได้หอยแล้ว ก็จะเลี้ยงให้คนตามหลังว่ายน้ำขึ้นมาอยู่หน้าแทน เท่ากับว่าเปิดโอกาสให้แก่เพื่อนที่ยังไม่ได้หอย แต่หากแข่งหน้าขึ้นไปราว 2-3 ช่วงหิน(ราว 20 – 30 เมตร) แล้วยังไม่ได้หอยก็ต้องหลบให้คนที่ว่ายน้ำตามหลังแข่งขึ้นมาแทน สลับกันเรื่อยไป

2. หากมอแกนดำหอยกันหลายคน จะพยายามให้คนที่ยังไม่ได้หอย เข้ามาดำหาใกล้บริเวณแนวที่เรียกว่า “กอดาน” เนื่องจากมอแกนมีความเชื่อกันว่า ในบริเวณแนว “กอดาน” นั้น จะมีหอยอาศัยอยู่มากกว่า “ตะเภา” ดังนั้นมอแกนคนไหนยังไม่ได้หอยก็ให้ว่ายน้ำเข้าด้านใน ส่วนคนที่หาได้แล้วก็จะว่ายน้ำออกไปหาในแนวด้านนอกออกไป

⁴xon หมายถึง หอยมุกโข่ง / แอม หมายถึง อาศัย

“หมาลี” คำอธิษฐานของมอแกน

เมื่อถึงเวลาที่มอแกนจะลงน้ำเพื่อทำการดำเก็บหาหอย ปลิงทะเล มอแกนแทบทุกคนจะพูดหรือพิมพ์้าออกมาแทบทุกครั้งที่จะต้องลงน้ำว่า “เฮ้ บูมباب ก่อโย้ย หย่าโป้ย หล่าเกา ตะเอา โคล่ง อ่าตะ หนะเกา หนะอ่อน หน่ามว สะ หล่าเบ๊ะ นี่จ่านาด จอโจ๊ะ จิจิก” แล้วก็พูดต่อว่า “ซีดูซอน” เมื่อแปลเป็นความหมายในภาษาไทยแล้วจะได้ว่า “ปู่ย่าตายาย ฉลาม ปลาแก้ว ขอให้ออกไปหาकिनอยู่ในทะเลลึก อย่าให้เราเจอ นีดูก หลาน หลาน ทั้งนั้นอย่ามาหลอกเล่นกันนะ” แล้วก็พูดต่อว่า “ขอให้เจอหอยมุกโข่งนะ” จากนั้นถึงได้กระโดดน้ำลงไป

หรือมอแกนบางคนก็สามารถที่จะพูดอธิษฐานแบบสั้นก็ได้แล้วแต่บุคคล อาทิ “เฮ้ บูมباب ก่าโย้ย หย่าโป้ย หล่าเกา ตะอาว คู๊บ หนะเหนียะเอิ้น หนะหน่านง สะ” แล้วอธิษฐานอยากเจออะไรก็พูดออกมา โดยหากมอแกนไปดำหอย ดำปลิงคนเดียว อาจอธิษฐานในใจก็ได้ หากแต่เมื่อเดินทางกันไปหลายๆคนแล้ว มอแกนนิยมที่จะพูดเป็นเสียงออกมามากกว่า

ความเชื่อที่เกี่ยวกับหอยมุกโข่ง

ชาวมอแกนกล่าวกันว่าในทะเลนั้นมี “ซอน ก่อก๊อด” บ้านของหอยมุกโข่งอยู่โดยมีความเชื่อกันหมู่ของชาวมอแกนว่า หอยมุกโข่งมีสถานที่อันเป็นที่อาศัยตามแนวหิน รู หรือโพรง คล้ายกับเป็นบ้านของพวกมันก็ได้ “หากเราเจอหอยขึ้นที่จุดไหน ก็มักจะพบเจอหอยนั้นอาศัยอยู่ในบริเวณนั้นเสมอ” ดังนั้นมอแกนจึงจดจำสถานที่ที่พวกเขาเก็บหอยมุกโข่งให้ได้เสมอ โดยในการดำน้ำแต่ละครั้ง พวกเขาก็จะหาโอกาสเข้ามาแวะเวียนหาหอยในบริเวณนี้ ซึ่งจากการสอบถามพบว่า “ซอน ก่อก๊อด” เป็นความลับของแต่ละคน ที่อาจจะบอกก็เพียงพ่อบอกลูก หรือปู่บอกหลานเท่านั้น

มอแกนอาวุโส ใช้ชีวิตดำน้ำหาหอยในบริเวณเกาะสุรินทร์มานานแล้ว มีความจำเป็นอย่างดี เกี่ยวกับทุกหาด ทุกหัวแหลม หรืออาจแม้กระทั่งก้อนหินใต้น้ำแทบทุกก้อน ดังนั้นพวกเขาจึงจะรู้จักถึง “บ้านของหอย” หรือ “ซอน ก่อก๊อด” หลายต่อหลายแห่ง จึงมักจะไม่พลาดในการดำหอยแต่ละครั้ง

มอแกนเชื่อกันว่า “หอยมุกโข่ง ยังไงก็ต้องกลับมาที่ “บ้านหอย” ราว 1 น้ำ (อะเวน) ซึ่งก็เทียบได้ราว 15 วัน หรืออาจเป็น 1-2 เดือนก็ได้” มอแกนยังเชื่ออีกว่า “บ้านหอย” ถึงอย่างไรก็ต้องมีหอยอาศัยอยู่เสมอ” บางคนก็บอกว่า “หากหอยขึ้นที่ไหน พอมอแกนเก็บได้ อีกไม่นานก็จะขึ้นมาอีก เรียกได้ว่า บริเวณนั้นมีเชื้อของหอยอยู่ พวกมันจะขึ้นมาเสมอ เพื่อการผสมพันธุ์”

มอแกนบางคนกล่าวว่า “หากเมื่อเราพบ ซอน ก่อก๊อด แล้วเราก็จดจำจุดนั้นเอาไว้ เมื่อมาดำหอย เราก็ต้องคอยมาดูเรื่อยๆ มอแกนว่า ไม่เกิน 1-2 เดือน รับรองว่าจะต้องเจอหอยขึ้นในบริเวณจุดนั้นอีกแน่นอน”

แต่ก็มีความเชื่อเป็นข้อห้ามเอาไว้เหมือนกันว่า “หาก *ซอน ก่อก่อ*ของเรา ถูกพบโดยมอแกนคนอื่นแล้ว เชื่อได้ว่า หอยจะไม่ยอมขึ้นในบริเวณจุดนั้นอีกเลย เพราะมอแกนพูดกันว่า “*จันก่อลาด ก่อก่อปะเกิด*” ซึ่งหมายถึง “มือเราไม่ดี มือมีกลิ่นขม ทำให้หอยไม่ขึ้นตรงนั้นอีก”

จากการเฝ้าดูผู้อาวุโสชาวมอแกน เนื่องจากหลายคนที่มีอายุมากถึงราว 50 – 60 ปีแล้ว สายตาก็น่าจะเสื่อมลดลงไป รวมทั้งแว่นตาคำน้ำก็ใช้เพียงแค่แว่นสองตาสภาพเก่ามาก แต่พวกเขาก็สามารถดำน้ำหาหอยได้ไม่แพ้พวกคนหนุ่มๆเลย อีกทั้งเวลาที่ใช้ในการดำลงไปหาหอยก็เพียงไม่กี่นาที น้อยกว่าคนหนุ่มส่วนใหญ่เสียอีก จนมอแกนหนุ่มๆหลายต่อหลายคนยังบ่นว่า “*ยังดำสู้คนแก่ไม่ได้เลย*” นั่นอาจเป็นเรื่องยืนยันได้ว่า “*ซอน ก่อก่อ*” นั้นมีจริง สำหรับมอแกนที่เชี่ยวชาญในพื้นที่

ชาวมอแกนยังมีความเชื่อในเรื่องโชคลาง ที่เกี่ยวข้องกับ การไม่นิยมที่จะกินเนื้อของหอยมุกโข่ง ที่ตนเองดำเก็บขึ้นมาได้ เพราะมอแกนเชื่อกันว่า “หากชาวมอแกนผู้หนึ่ง กินเนื้อของหอยมุกโข่งเข้าไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อในส่วนที่เรียกว่าเป็น ตาของหอย มอแกนคนนั้นจะ “*คะอ้อด*” หรือ *โชคร้าย*” คือ ต่อไปอาจจะทำงานไม่ได้ดี ดำหอยก็อาจจะไม่เจอเลยก็ได้ บางครั้งจึงอาจกลายเป็นความกลัวว่าจะมีเพื่อนมาหลอกให้กินเนื้อหอยมุกโข่ง แล้วจะดำหอยไม่ได้ ซึ่งทำให้มอแกนกลัวมาก มอแกนบางคนบอกว่า “หากมอแกนคนใดกินเนื้อหอยมุกโข่งเข้าไป จะดำหอยแล้วไม่พบเจอหอยมุกโข่งอีกเลยเป็นเวลายาวนานถึง 7 ปี” ด้วยความเชื่อที่มอแกนในปัจจุบันก็ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อยมา เนื่องจากหอยมุกโข่งจัดได้ว่า เป็นของที่มอแกนสามารถเก็บสะสมและมีค่ามากเมื่อถึงเวลาที่นำมาแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าบนฝั่ง ดังนั้นในสมัยก่อนนั้น การดำหอยเพื่อเก็บสะสมสำหรับการแลกเปลี่ยน จึงมีความสำคัญต่อวิถีการค้าจริงชีพเพื่อการแลกเปลี่ยนของมอแกนเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้นความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องของหอยมุกโข่ง ซึ่งถือเป็นหลักประกันที่มั่นคงในแง่ของรายได้ในครอบครัวมอแกน จึงเป็นสิ่งที่ชาวมอแกนเกือบทุกคนล้วนให้ความสำคัญต่อความเชื่อเหล่านั้นเสมอมา

การสังเกตพฤติกรรมสัตว์

ความรู้พื้นบ้านที่มอแกนมีจากการสังเกตถึงพฤติกรรมสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ที่ล่า อาทิ คำพูดที่ว่า “*ตะน้ำดแ่วด ซอนแ่วด*” จากการสังเกตของมอแกน “*ตะน้ำด*” คือ สัตว์ทะเลชนิดหนึ่งคล้ายพรายน้ำ ลักษณะตัวเป็นเส้นๆเรืองแสง “หากตัว*ตะน้ำด* ออกมาวิ่งเป็นเส้นๆในน้ำเมื่อใดแล้วนั้น เชื่อกันว่า หอยมุกโข่งก็จะไ้เวลาออกมาจากรูด้วยเสมอ” มอแกนยังเสริมว่า บางคนก็เรียกว่า *ตะน้ำด ซอน* ความเชื่อนี้คนเฒ่าคนแก่ชาวมอแกน หรือแม้แต่วัยหนุ่มบางคนก็ยังคงยึดถือความเชื่อนี้อยู่ ในช่วงเวลาน้ำเกิด ตอนกลางคืน เมื่อใดก็ตามที่ *ตะน้ำด* ออกมาเยอะ พวกเขาก็จะรู้ได้ทันทีว่า หอยมุกโข่งออกจากรูที่อยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลในการเลือกช่วงเวลาในการดำหอยกลางคืน

ของมอแกน โดยมอแกนจะนิยมทำการเลือกค้าในช่วงระหว่าง 3 คำ เรื่อยไปจนถึง 8 หรือ 9 คำ ซึ่งช่วงเวลานี้น่าจะมีผลต่อพฤติกรรมของสัตว์ทะเลทั้งสองชนิดที่มอแกน ได้จากการสังเกตและจดจำ มา

มอแกนมีการสังเกตที่เชื่อมโยง หอย และ ปลา เข้าด้วยกัน เช่น คำกล่าวของมอแกนว่า “เอกาน หยู่เลียดนะ ช้าวนะปลา” ก็คือ หากพบว่า ในบริเวณไหนที่มีปลานกแก้ว (กาน หยู่เลียด/ตะเลียด) ในบริเวณนั้นมักจะมีหอยนมสาวอยู่ด้วยเสมอ เช่นเดียวกับที่พูดกันว่า “กาน บู้ตันนะ ขอนนะปลา” ก็คือ หากพบว่า ในบริเวณไหนที่มีปลาปักเป้า (เอกาน บู้ตัน) ในบริเวณนั้นมักจะมีหอยมุกโง้งอยู่อาศัยด้วยเหมือนกัน

4.6.2 พิธีกรรมและความเชื่อของมอแกนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรทางทะเล

ชาวมอแกนมีการดำรงชีพที่ควบคู่มากับธรรมชาติรอบตัวมาเป็นเวลาช้านาน พวกเขาต่างดำรงชีพ หาใช้ประโยชน์จากการเก็บหาอาหารจากธรรมชาติรอบตัว เพื่อนำมาบริโภคในครอบครัวและชุมชน การใช้วิถีชีวิตร่วมกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ มอแกนสร้างแบบแผนของความเชื่อที่พวกเขายึดถือปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อยมา เป็นเหมือนการเข้าใจถึงวัฏจักรการหมุนเวียนของธรรมชาติ เกี่ยวกับเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติรอบตัวพวกเขา เพื่อให้เกิดเป็นความสมดุลในการใช้ทรัพยากร ภายใต้อารมณ์ของการเคารพในวิญญาณบรรพบุรุษ ที่ไม่ต้องการให้ลูกหลานชาวมอแกนบริโภคอาหารจากธรรมชาติอย่างไม่รู้คุณค่า โดยใช้หลักการของการประกอบพิธีกรรมต่อบรรพบุรุษเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้มอแกนรุ่นลูกหลานยึดถือปฏิบัติตามสืบต่อไป

พิธีกรรม “หมุดยี่” การขอของชาวมอแกน : ความเคารพต่อธรรมชาติ

สิ่งที่มอแกนต้องทำพิธีการขอจากผีบรรพบุรุษ ก่อนที่จะทำการบริโภคได้นั้น

- บ่าตาง หรือ เปรียงไม้
- เอี้ยก ตะเอ้ม หรือ หอยเม่น
- เอี้ยก จี้จุ่ม หรือ หอยเจาะ
- โอมุด หรือ ยอดอ่อนของต้นไม้แทบทุกชนิด
- หนี่ฮูน หรือ มะพร้าว

มอแกนผู้เฒ่าผู้แก่ อธิบายว่า “ที่ต้องทำพิธีให้ผีบรรพบุรุษ หรือ นูมบาบ หรือ ก่าต้อย(ผี) (ฮ้อนนูมบาบ ฮ้อนก่าต้อย) ได้กินของเหล่านี้เสียก่อน จากนั้นลูกหลานจึงจะสามารถกิน

ได้แต่ก็มีข้อห้ามเอาไว้ คือ กินได้เพียง 3 วันเท่านั้นนับจากวันที่ไปเก็บหามาได้ หากจะหากินอีก ก็ต้องจัดพิธีเลี้ยงผีก่อนเสมอ หากฝ่าฝืน ก็อาจเกิดสิ่งไม่ดี อาทิ ท้องเสีย ท้องร่วง เจ็บคันที่คันขา เจ็บไข้ได้ป่วยตามมาภายหลัง”

โดยชาวมอแกนจะเริ่มจากการคำนวณช่วงเวลาน้ำขึ้นลงของพื้นที่อ่าวแม่ยาย โดยเริ่มจาก

ในวันที่ 1 นั้นมอแกนจะทำ “หมุด้อย บ่าตาง” (การขอเพรียงไม้)

ในวันที่ 2 นั้นมอแกนจะทำ “หมุด้อย ตะเอ้ม” (การขอหอยเม่น)

ในวันที่ 3 นั้นมอแกนจะทำ “หมุด้อย จี้จุ่ม” (การขอหอยเจาะ)

ผู้เฒ่าชาวมอแกนช่วยกันจัดพิธีกรรมขึ้นมาโดย มีมอแกนร่วมประกอบพิธีจำนวน 3 คน มอแกนมักจะประกอบพิธีเกี่ยวกับการขอผี เพื่อบริโภคนิสต์สัตว์ทะเลที่มีข้อห้ามเอาไว้ ในช่วงเวลาเย็นที่หมู่บ้าน หลังจากที่มีมอแกนเดินทางกลับมาจากการหาอาหารในช่วงบ่ายหรือเย็น เพื่อกลับมาประกอบพิธีกรรมก่อนที่คนในหมู่บ้านจะสามารถประกอบอาหารกินได้

เครื่องเช่นไหว้ที่ใช้ในพิธีกรรมครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. เหล้าขาวจำนวน 1 ขวด
2. ตะกร้าหวายใส่ของบูชาผีบรรพบุรุษของบ้านที่ประกอบพิธีกรรม ภายในตะกร้าประกอบด้วย
  - ค้ำพัด 1 ค้ำ
  - เทียนไข จำนวน 3 เล่ม
  - ถุงใส่ข่าเม็ดแผ่นปัจจุบัน เปลือกไม้สมุนไพรมงคล ยาเส้น และหมาก
  - เข็มขัดเงิน 1 เส้น
  - ตุ๊กตา จำนวน 2 – 3 ตัว
  - ธนบัตรพม่า 1 ฉบับ

3. ชามจำนวน 2 ใบ ใบหนึ่งใหญ่สำหรับใส่เครื่องเช่นประกอบพิธีกรรม ในวันนี้คือ “บ่าตาง” หรือเพรียงไม้ ซึ่งนำมาล้างทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว โดยต้องนำมาควักไส้ออกก่อนล้างด้วยน้ำทะเล หากล้างด้วยน้ำจืด ทำให้รสชาติของเนื้อเพรียงไม้ไม่ดี (รสชาติของเพรียงไม้เหมือนกับเนื้อหอยนางรม) ส่วนชามใบเล็ก สำหรับใส่เหล้าขาว เพื่อใช้ในพิธีกรรม

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. ผู้เฒ่ามอแกนคนหนึ่งเริ่มทำพิธี พุดเป็นภาษามอแกน พร้อมทั้งยกตะกร้าหวายขึ้นจรดหน้าผาก มอแกนผู้ประกอบพิธีอีก 2 คน จุดธูป พร้อมกับไหว้ แล้วพุดถึงผีบรรพบุรุษของมอแกน หรือผีที่เป็นเจ้าของบ้านที่ประกอบพิธีกรรม

2. ผู้เฒ่ามอแกนคนที่เริ่มทำพิธี เสมือนเป็นร่างทรงให้แก่ผีบรรพบุรุษได้เข้ามารับเครื่องเช่นผ่านทางคนทรง คนทรงใช้ส้อมค่อยๆ ตักตัวเพรียง แล้วนำเข้าปาก พร้อมกับดื่มเหล้าตามอีกหนึ่งจอก โดยทั้งก่อนและหลังการกิน คนทรงจะกล่าวออกมาเป็นภาษามอแกนทุกครั้ง เพื่อขอให้วิญญาณของบรรพบุรุษรับรู้และมาร่วมกินของเช่น ไหว้ที่นำมาให้ โดยต้องให้บรรพบุรุษกินของเช่น ไหว้เสียก่อน คนในหมู่บ้านถึงจะเริ่มนำมากินได้

3. เมื่อพิธีผ่านไปเมื่อคนทรงกินตัวเพรียงไม้ไปได้ประมาณ 7 ตัว ในส่วนของตัวที่ 8 – 11 นั้นคนทรงตักมาใส่ไว้ในถ้วยเปล่า จากนั้นคนทรงกลับมากินอีกครั้งเมื่อทำพิธีถึงเพรียงตัวที่ 12 จึงหยุดรับกิน แล้วทำพิธีต่อไป

4. ผู้เฒ่ามอแกนทำพิธีโดยพุดเป็นภาษามอแกน พร้อมทั้งยกตะกร้าหวายขึ้นจรดหน้าผากอีกครั้ง มอแกนผู้ประกอบพิธีอีก 2 คน พร้อมกันไหว้อีกครั้ง

5. มอแกนผู้ทำพิธีนำเนื้อของเพรียงไม้มาแจกจ่ายให้แก่ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมกินตัวเพรียงไม้พร้อมเหล้าขาว เป็นการจบพิธีกรรม “เลียค”

ในวันประกอบพิธีนั้นในช่วงบ่ายของวัน มอแกนแทบทุกบ้านจะเก็บ บ่าตาง/เอี้ยกจีจุ่ม/ตะเอี่ยมมาวันละหนึ่งอย่าง หรือทั้ง 3 อย่างเลยก็ได้ โดยจะมีมอแกนทำพิธีขอ (หมุดูย) ต่อผีบรรพบุรุษ โดยทางฝั่งมอแกนอ่าวไทรเอน ทำพิธีการขอโดยหมีเซี้ยะ กล้าทะเล หรือซาลามา กล้าทะเล ส่วนของหมู่บ้านอ่าวบอนนั้นไม่มีมอแกนคนไหนที่สามารถทำพิธีขอต่อผีบรรพบุรุษได้เลย

การขอของทั้ง 5 อย่างนั้น โดยเฉพาะ “บ่าตาง” (เพรียงไม้) มอแกนจะสามารถกินได้แค่เพียง 3 วันเท่านั้นหลังจากทำพิธีขอไปแล้ว

ส่วน “ตะเอี่ยม” (หอยเม่น) และ “เอี้ยกจีจุ่ม”(หอยเจาะ) “โอมุด” (ขูดอ่อน) และ “หนี่ฮูน”(มะพร้าว)นั้นในปัจจุบันมอแกนจะขอเพียงครั้งแรกเท่านั้น แล้วก็สามารรถที่จะมาเก็บกินได้ตามช่วงเวลาที่ถูกกำหนดเอาไว้ มีตั้งแต่ 3 วัน 7 วัน หรือนานออกไปประมาณ 3-4 เดือนเลยก็มี หรือ มอแกนจะทำพิธีการขอผีในทุกๆ น้ำ (ประมาณทุก 15 วัน)ก็ได้ เป็นความเชื่อเพื่อป้องกันมิให้เมื่อนำมากินแล้วเกิดอาการเจ็บป่วยขึ้นมาได้ มอแกนจึงมีธรรมเนียมปฏิบัติที่จะต้องประกอบพิธี “หมุดูย” เพื่อขอต่อเหล่าผีบรรพบุรุษก่อนจะนำเอากินเสมอ แล้วมอแกนจึงจะสามารถที่จะหาเก็บเพื่อนำมากินได้ตามเวลาที่ถูกกำหนดไว้เท่านั้น จากการสังเกตก็พบว่ามอแกนบางคนก็กินเลย

วันที่กำหนดไป ซึ่งจริงๆ แล้วก็สามารถที่จะกินต่อไปได้ เพียงแต่ห้ามนำสิ่งเหล่านี้ขึ้นมากินบนบ้านของมอแกนที่เคร่งครัดในความเชื่อเหล่านี้ โดยเฉพาะในบ้านของคนที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรงมอแกนเพื่อติดต่อกับวิญญาณบรรพบุรุษ

ผู้วิจัยสอบถามชาลามา กล้าทะเล มอแกนเกาะสุรินทร์ ผู้ทำพิธี “เลียด” (28/5/45) ว่า “ทำไมสัตว์จำพวกปลาเวลามอแกนนำมากินจึงไม่ต้องมีการขอจากผีก่อน?” ชาลามา บอกว่า “ผีบรรพบุรุษ ท่านไม่กินปลา ดังนั้นปลานำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมไม่ได้ หรือ “เบาะนุบบาบ” ไม่ได้ หรือ “อ่อนก่าด้อย” ไม่ได้ เหมือนกัน เพราะท่านไม่กิน ท่านกินโอมุด(ยอดอ่อน) บ่าตาง (เพรียงไม้) เอี้ยกจู้จุ่ม(หอยเจาะ) ตะเอ้ม(หอยเม่น)”

มอแกนที่อ่าวบอน ได้ทำพิธีครั้งแรกในการขอ “บ่าตาง” ในวันที่ 28/5/45 แต่เดินทางไปเก็บแค่เพียง 1 วันและเป็นเวลาครั้งเดียวเท่านั้น หลังจากนั้นไม่มีการเดินทางไปเก็บเพรียงไม้ต่ออีกเลย เมื่อพูดคุยกับมอแกน พบว่า “บ่าตาง” (เพรียงไม้) เริ่มจำนวนลดน้อยลง ซึ่งก็อาจจะเป็นเหตุผลหลักที่มอแกนทำให้มอแกนไม่ได้เดินทางไปเก็บเพรียงไม้มากินอีกเลย และเนื่องจากหมู่บ้านอ่าวบอนนั้นก็ไม่มีคนเข้าทรงที่สามารถประกอบพิธีการขอ “บ่าตาง” ต่อเหล่าผีบรรพบุรุษได้

ความเชื่อในเรื่องนี้ของชาวมอแกนที่เชื่อมโยงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติกับโลกของวิญญาณ

พิธีกรรม “เลียด” การขอของชาวมอแกน : การเชื่อมโลกปัจจุบันกับโลกของวิญญาณ

ตัวอย่างการทำพิธี “เบาะ เลียด” “กรณีมอแกนจะเดินทางไปทำงานที่เกาะด้านใต้ของหมู่เกาะสุรินทร์ (22/10/45)เป็นเวลาหลายวัน โดยขึ้นตอนและพิธีกรรมเหมือนกับการประกอบพิธี “หมู่ด้อย” เกี่ยวกับการขอผีสำหรับบริโภคน้ำดื่มที่มิใช่ห้ามเอาไว้

ในการประกอบพิธีการขอในครั้งนี้เป็นเพียงการอ้อนวอนเพียงคำพูด ไม่ได้มีการเช่นไหว้ด้วยของเช่นใดๆ นอกจากเหล้าขาว จำนวน 3 ขวด คนเข้าทรงและผู้ร่วมประกอบพิธีจะช่วยกันพูดอ้อนวอนขอร้องให้วิญญาณของบรรพบุรุษคอยช่วยเหลือลูกหลานที่กำลังจะเดินทางไปทำมาหากินยังเกาะที่ห่างไกลเป็นเวลาหลายวัน ขอให้คุ้มครองให้ปลอดภัยจากสิ่งไม่ดีทั้งปวง ขอให้ทำงานได้เยอะ ขอให้ลมฟ้าอากาศดีไม่มีลมพายุ ขอให้มียาอาหารการกินไม่ขาดแคลน เป็นต้น